

LO SITI DE GIRONA

XV

Premi extraordinari ofert per l' Ateneo catalá.

LO SITI DE GIRONA

EN L' ANY 1809.

VV

Imprimé par la Société des Sciences et des Lettres de Gironde

LES SOCIÉTÉS DE GIRONDE

EN L'ANNÉE 1809

LO SITI DE GIRONA

EN L' ANY 1809.

—+383—

Deu y patria.

Mitx segle y més ha passat des l' horrenda y heròica jornada, y sembla qu' era ahí 'l dia en que 'l plá de Girona ressonava ab lo brugit de cent canons, los alarits dels combatents y 'l fúnebre só de las parets al ser enderrocadas; encara 's sent planejar per l' encontrada y pels carrers y plaças de la ciutat l' ángel de la guerra y del condol; encara de tant en tant, al passejar per la Devesa, al pujar á la Catedral ó al aseure 's en las ajegudas ruinas dels forts, s' ou per l' espay un batement d' alas d' invisibles y bélichs esperits qui umplenan lo cor d' ardorosos sentiments y tornan en desitx de llytas l' amor que tots tenim á la terra catalana. Encara 'ls rius qui banyan las tristas murallas parex que ab inarticulat llenguatge van dihent als catalans las penas qu' allí 's patiren, las glorias que 's conquestaren; per tot arreu sent lo cor veus qui li contan grans fets d' armas, qui l' inspiran fortaleza, qui li dihuen lo qu' es y lo que val lo sentiment de patria. ¡Ah! alabat sia Deu qui ha fet axis com es lo cor del home. ¿Perqué, si sols del passat brunsit de las balas, del soroll dels tabals y de la sang dels soldats nasqués eix entusiasme qui brolla del pit y surt pels ulls enviant als llavis tremoló convul-

siu, perquè si axis fos no l' hauriam de sentir al trepitjar un dels molts y molts camps qui han sigut devastats per las nostras guerras civils, per las lluytas de germans ab germans en las que tant ardimment y heroisme han mostrat tots ¡ay! pera perdre sempre tothom fos qui fos lo qui guanyés? ¿Perqué nostres cors son garrotats de llástima y tristor al veure 'ls plans de Manlleu, las timbas de Solsona y Berga, al passar per tants y tants llochs ahont dorman l' etern só ajaguts pels marjals y salsaredas mil valents d' aquesta terra? Axó es perquè Deu ha volgut qu' aquell sentiment altíssim qui dona foch al pit, llampechs als ulls, força al bras y llágrimas de tendresa al cor, nasqués sols del perill ó del salvament de la patria pels estrangers amenassada, de la patria qui es tot encemps la cançó falaguera qu' en lo bressol nos cantavan, qu' es lo bès de la mare y 'l venerable recort del pare, 'l repiquejar joyós de la campana de la vila ahont nasquerem, la dolça memoria de la llar de casa, 'ls jochs de nostra infantesa, las balladas ahont anarem á las festas; la patria aqui á la terra es l' amor de la dona estimada, es la benaventurada pau de la familia, es lo sossegat cementiri que 'ns espera cuant l' ànima voli al cel, qu' es de tots patria.

Aneu á Girona si ho dubteu, y conexereu que tinch rahó; mes per aquells qui no pugan anarhi vuy referirne 'ls grans fets del siti que 'ls francesos de Napoleon hi posaren ara fa cinquanta nou anys. Convé que 'ls pobles qui han fet altas cosas respirin de tant en tant l' ayre dels temps qu' han passat pera cobrarhi forças novas y ardimment més gran. Felis jo si aquesta relació pot ser guspira qu' eusengui 'l foch qu' abrusava 'l pit dels avis en lo pit dels nets.

I

Girona, Catalunya, Espanya en lo començament del any 1809.

— 433 —

En Napoleon de França havia ja comès en nostra terra la més vergonyosa de sas iniquitats, que foren moltes; l' historia, cómplice sempre més ó menys dels grans criminals afortunats, se contenta ab donar á aquell fet lo nom de *falta*; mes la consciencia dels homes de bé allavors y ara y sempre 'l nomena y'l nomenará ruí delictes y crim abominable. Després de las discordias de la real familia, senyals no dubtosos de calamitats nacionals (pus axis també l' historia ho ensenya) havian succehit l' escandalosa fellonia de Bayona, l' empresonament del malmenat rey Ferran, de Castella 'l seté y de Catalunya 'l quart, y avans l' ocupació ab agradosas rahons de las ciutats y fortalles espanyolas. Lo 18 d' octubre de 1807, dia pera tots nosaltres de trista y eterna recordança, atravessá la frontera d' allá dalt, á Navarra, la primera host francesa; altrás y altrás vingueren darrera ab excusa d' anar á la conquesta del regne de Portugal, y méntres unas feyan passar la mar als prínceps d' aquella terra y prenian ciutats y saquejavan vilas y cremavan vilatjes, altrás anavan ocupant las plaças fortas de la nostra Espanya. Lo dia 9 de febrer del any 1808, lo general francés Duhesme entrá per la Junquera ab 8000 homes de peu y 4000 de cavall, y per Figueras, Girona y Mataró arrivá á Barcelona, dihent ell també que s' en anava á Valencia y després á Portugal. Y tothom axis ho creya, mes no durá gaire l' engany; y conegut que fou encara 'ns bull á tots la sang al pensar ab lo qu' allavors esdevingué. Los valents que moriren á mans dels fellons lo dia 2 de maix en los carrers de Madrit n' engendraren á mils per quiscun d' ells, y Catalunya, tota Espanya s' alsá per cor-

rer sú al estranger. No hi hagué poble ni poblet en que no's parlés ab afany de las novetats del dia; des lo batlle fins l'últim baillet, apenats al sentir contar las morts y ultratjes fets per la gent estrangera, ploravan ab rabiós desconsol, y al nom sant de patria, al veure prè al rey, á la religió trepitjada y á llurs benvolgudas costums bandejadas y escarnidas, agafaren l'arma de llurs avis y sortiren al camp á matar francesos sens mirar lo greu perill de la desigual lluyta. La nostra terra al defensar sa llibertat fou altra vegada, com en lo segle setsè, 'l paladí de la fè cristiana y de la llibertat d'Europa, ab la diferencia qu' avans ella anava á combatre sos enemichs á llurs casas y ara ells la venian á desafiar á casa seva.

Lleyda en lo Principat es la qui doná 'l crit contra l' invasor, y del afrau á la conca, de la ribera á la plana son eco ho umplená tot com per encis, d' enfurismats guerrers: ciutadans y pagesos, capellans y frares, nobles y burgesos, richs y pobres tots foren uns, y ab los poch soldats qu' allavors hi havia en la terra caigueren desobre 'ls estrangers. Mataró, Manresa, Vich, Cervera y Tarragona proclaman l' independencia patria; 'ls turons del Bruch vehuen perdre á las áligas del nou César la virginitat de la victoria; espahoridas fujan al sentir lo foch de las murallas de Valencia; molts plomas dexan en los camps de Saragoça, y son per fi engaviadas en la conca de Baylen. Tot anava bé alashoras: los miquelets y pagesos barrejavan á llurs crits de mort cants de victoria, y si las campanas dexavan de brandejar lo somatent era per saltar com follas en joyosos repicaments de festa.

També Girona ha prè las armas á la veu santa de la patria. Cuan en lo mes de febrer de 1808 sapigué 'l seu governador En Joaquim de Mendoza que 'ls francesos s' acostavan, reuní l' Ajuntament, y tots á una, tenintlos encara per amichs, consentiren en allotjarlos en la ciutat y galajarlos de tota faisó; 'l poble contemplava embadalit aquells trajos per' ell nous, y sens desconfiança 'ls mirá dos dias després marxar tots cap á Barcelona. Aviat, empero, havian los Giro-nins, com tots los Espanyols, de sospitar la traició y de véurela ben clara al saver de quin modo foren ocupats los forts d' aquella ciutat y 'l castell de Sant Ferran de Figueras. Axis y tot cap mal feren als francesos que á tot jorn y á tot' hora, venint del Ampurdá, passavan cap á vall, y si en los ulls ja 's llegia l' enutx qu' encenia 'l cor, las mans encara estavan quietas. Un capitá del Estat major fran-

cés que li deyan En Schweisguth arribá aquells dias de general turbació pera vigilar á las autoritats, al poble y á la tropa, y com si En Duhesme 's comensés á penadir de no haverhi dexat un estol de soldats, tot l' afany del capitá era persuadir al governador de que enviés á buscar força á Barcelona, pus al instant li seria donada. També volgué En Schweisguth qu' en nom de la ciutat y de la guarnició s' enviessin diputats á Barcelona á rendir vassallatge al general y á galajarlo cuan per En Napoleon fou nomenat regent d' Espanya un cert Murat; mes lo governador s' hi negá ab excusas, y sols consentí en cridar á son palau á las autoritats de la ciutat y als oficials de tropa pera rebre llur enhorabona.

Figureuvos si ell la rebria de gust y si 'ls altres li donarian de bona gana; mes pera Girona, com pera tot arreu, eran aquells dias d' embadaliment y sorpresa, y al pensar en lo que després succehí ha de dirse qu' era mester qu' aquells sentiments desapareguessin á copia d' esperiencias perquè pugués sortir lo furor que sota d' ells poch á poch s' encenia: axis ho fa l' herba dels prats que no brota fins que s' es fos lo mantell de gebra que l' hivern hi esten dessusí pera que millor s' arrelí. Y en efecte, fondas arrels en aquells dias de calitjosa angunia va traure l' indignació en lo cor dels Gironins, tan fondas que no pogueren arrancarlas set mesos de contínua gegantina lluyta. Las novas que tothom ab ansiós afany preguntava y que tothom ab veu escalfada responia, parlavan de combats, de morts y sang; semblava que l' alé de llunyanas batallas portava fins á la ciutat la fator de la pólvora, y per últim lo dia 5 de juny, dos dias després del alçament de Figueras, vuit del de Lleyda y tres del de Manresa, un dia avans de l' acció del Bruch, la mina reventá. Reunits los gremis manifestan al Ajuntament llur resolució de sostenir l' antich govern y de sacrificar la vida pera defensar al rey y á la patria, y demanan armas pera guardar junt ab la tropa 'ls forts y las murallas. En la matèxa mitxdiada 's congregaren en la casa del popular consistori, cridats pel Governador, lo senyor Bisbe, l' Ajuntament, totas las Autoritats seglars y eclesiásticas, la noblesa, 'ls prohoms dels gremis y tots los oficials de la guarnició; 'l secretari del Ajuntament llegí 'l memorial del poble, y la junta en pes, sens debats ni contradicció, pus lo matex pensavan y sentian tots, determiná fer la guerra á n' En Napoleon, tractant ja sens perdre instant de posar en estat de defença las mitx ruinadas fortaleras.

Molta gaubança sentiren los ciutadans y soldats al saver la determinació de la junta, y com per aquells dias caigué la festa de Pascuetas y entraren en la ciutat molts pagesos del entorn formantse gran aplech de gent, tot eran pels carrers y plaças reunions, crits y cantadissa patriótica, qui mostravan l'entussiasme de tots y acrexian lo que quiscun ja sentia. Lo capitá Schweisguth tingué de refugiarse á Monjuich acompanyantlo alguns frares y oficials, pus en la ciutat l'amenassavan de mort; armas demanava 'l poble, y pera sossegarlo un poch y posar ordre en la perillosa empresa que sens pahor s'escometia, sortiren pels carrers patrullas de tropa ab cavallers, frares y ciutadans de seny, logrant sens molt esforços, pus altra cosa no desitjava la gent, qu' ab concert y obediencia anés tothom á ajudar los trevalls de la defença.

Y bé 's necessitavan llurs brassos pera tant á fer com hi havia, no sent los soldats mes que 350 homes del regiment d' Ultonia. Arreu arreu s' adovaren los camins pera pujar canons als forts; aquella matexa nit se començá á disposar l'artillería, 's portaren queviures al castell de Monjuich y als forts del Condestable y dels Caputxins, se feren fortas las murallas y s' axecaren baterias; qui no ha vist aquell foch y aquella pressa no sap lo que l' amor de patria pot inspirar á un poble.

La reunió pel Governador cridada 's declará junta de defença, y partida en tres seccions nomenadas de govern, militar y económica, á las que s' hi afagi un' altra de vigilancia, composta de clergues y frares destinats á corre 'ls pobles del corregiment per' aumentar l'entussiasme, méntres l' económica rebia 'ls donatius y las contribucions dels ciutadans, la militar formava batallons de miquelets y un escuadró de gent de cavall que 's nomená de Sant Narcís, encomenava á la vila de Ripoll la fabricació de fusells, empadronava á tots los vehins en estat de guerrejar, que no passavan de quinsecents, senyalava á la tropa, als gremis, á capellans y frares, á tothom lo lloch que quiscú havia d' ocupar lo jorn del perill, confiava á uns cuants mariners de Sant Feliu de Guixols lo servey dels canons, y á tota pressa manava fer cartutxos, picots y cananas. Quaranta dos canons hi havia posats á punt de batre lo dia 19 de juny.

No trigaren en fer llur ofici: 'l general Duhesme, no podent rompre la ratlla que formavan tropa y somatents en lo Llobregat, volgué al menys tenir assegurada la comunicació ab França per la Jun-

quera, y sortí de Barcelona ab set ó vuit mil homes d' infanteria y cavalleria portant los corresponents canons, refiat d' arribar á Girona avans que la ciutat pogués ab obras resistir á son poder com ho havia fet ab paraulas. Matant, cremant y robant avansaren los francesos, y en lo dematí del dia 20 de juny prengué posició llur avantguardia en la montanya de Palausacosta, méntres que 'l cos de batalla s' extenia des lo camí-ral de Barcelona fins al Ter. La cavalleria volgué passar lo riu per mes atllá de Sant Pons de Fontejau; empero caigueren dessobre d' ella com cans fidels sobre 'l sangláu un axam de somatents qu' al enemich aguaytavan en la serra de Rocacorva, y dexant molts morts en terra 'ls francesos tocaren al fi la retirada.

Méntres axó succehia, 'l governador temporé de la ciutat que ho era En Juliá de Bolivar, coronel y tinent de Rey de la plaça, pus lo poble havia demanat y conseguit de la Junta la destitució d' En Mendoza per no mirarlo ab bons ulls des que tant havia festejat en lo mes de febrer al general francés cuan passá per l' Ampurdá, maná tocar la generala, y 'ls paysans ocuparen ab molt ordre en las murallas y baluarts los llochs avans designats; la tropa d' Ultonia 's formá com cos d' ajuda en las plaças del Vi y de las Cols; las donas de tolas condicions y edats anaren portant als pugnaires municions y begudas, y 'ls inútils pera lluytar fabricaren cartutxos. Las tres Juntas s' havian reunit, y 'ls cabdills de la ciutat corrian afeynats d' un lloch á l' altre. No semblava Girona la matexa població de quinze dias avans; no 's sentian crits de visca y mori com en los jorns de l' alçament; no corrian pels carrers aplechs d' alborotat jovent, pus si sorolls molts s' en sentian y gent molta en transitava, 'ls sorolls los produhian los carros ó cavalls qui anavan á llur destinació, la fusellada qui espategava per fora, ó algun canó dels baluarts qui de tant en tant ho feya callar tot ab veu atornadora. La gent sens confusió y dibent pocas paraulas feya son camí cap al punt que li tocava: tothom conexia per rahó ó instint lo greu perill en que s' havian posat, y tot per fi respirava aquella apariencia d' imponent tranquilat y sossego que 'ls homes en las grans ocasions semblan haver copiat de la naturalesa al preparar-se para las fortas tempestats.

A las nou del matí romperen lo foch lo baluart de la Mercé y 'l fort nomenat de Caputxins, y l' enemich se retirá á Salt y Santa

Eugenia saquejant y cremant, fins qu' á la tarda, havent sigut inútil lo parlament qu' á la ciutat enviá, prengué disposicions per' entrarhi per força. Fingint embestir lo fort dels Caputxins, atacá ab gran res de gent lo portal del Carme; mes la metralla 'l va fer tornar enrre-
ra, lexant en son camí morts y ferits.

Ab tot axó y ab l' entrada d' un altre parlament que feu als Gironins moltes ofertas si consentian en entregar la ciutat y demaná qu' enviessin dos diputats al cuartel general (lo cual fou fet), arribá 'l vespre y després la nit ¡nit de fosca y de sang! Amparats per las tenebras y pel fogueix dels seus que may parava, arribaren celadament los francesos al peu del baluart de Santa Clara qu' era depòsit de municions, hi posaren escalas y 'ls més ardits començaren á enfilarse portant lligada al pit una garba pera lliurarse de las bayonetas y picots. Ya arriban á dalt, ja hi son; los pochos ciutadans, mariners y soldats qui guardan la muralla ne matan molts, mes al fi reculán; los francesos guanyan, cuan ¡gracias á Deu! se sent lo pas acompasat d' un destacament d' Ultonia, després una descárrega que fa tremolar las pedras, y després res sino 'l trincar dels sabres y bayonetas cuan no topavan carn, lo terrabastall dels que queyan al fosso y 'ls gemechs dels ferits. Los francesos s' entornaren escarmentats, y lo matex esdevingué cuan volguerren assaltar lo baluart de Sant Pere. Tota la nit hi hagué un foch d' infern, y parexia que la ciutat s' ensorrava.

Per entremix de las balas los diputats qui partiren al camp enemich havian tornat á Girona portant la nova de que 'l general Duhesme desitxaba parlar ab diputació més numerosa y autorisada. Consentí la Junta en nomenarla, y 'ls senyors que la formavan sortiren de la placa á vuit horas del matí. Inútil diligencia: 'ls francesos no havian esperat la claror del dia pera posarse en marxa cap á Barcelona, emportantsen trentadós carros de ferits y deixant llur primer parlament y 'l trompet en mans dels Gironins. Uns trescents cadavres dels seus jeyan pels entorns de la ciutat. Los nostres tingueren set morts, vintiset ferits y uns cuants escalabrats, entr' aquestos un fra-
re qui, lluytant cos á cos ab un francés en lo baluart de Santa Clara, caigué al fosso abrassat ab ell.

L' endemá autoritats y poble correren á la iglesia á donar per la victoria grat y gracias á Deu, qui la concedex ó la nega segons los designis de son alta y sempre justa Providencia.

No foren gaires pera Girona 'ls dias de repós, si repós se pot dir al estat en que quedá després de la retirada dels francesos. Un mes passaren los Gironins sens veure 'n cap; mes lo cor los deya que no trigarian á tornar, y desitjant rebre 'ls millor que la primera vegada tot era fer obras pera perfeccionar las de defença, agavellar municions, anar augmentant l' escuadró de Sant Narcís y 'ls batallons de miquelets, y també 'l brau regiment d' Ultonia, aquest per medi d' una quinta en tot lo corregiment. Y si afagim á lo dit qu' aquells dias acudiren á la ciutat alguns cabdills d' artilleria é ingeniers y que 'l dia 22 de juliol hi entraren lo segon batalló de Voluntaris de Barcelona y un destacament d' artillers qui havian vingut de las illas Balears, n' hi ha prou y massa pera conexas la festa als estrangers disposada. S' ha de dir, empero, qu' aquestos hi anavan preparats pera correspondre d' una manera digne al aculliment, y que no pensavan tornarsen com la darrera volta en que dexaren als Gironins sens donarlos sisquera 'l bon dia: llur intenció era donarlos no un sino molts bons dias y moltas bonas nits, y per axó En Duhesme sortí de Barcelona ab sis mil homes portant formidables ingenys de batré, abundancia de municions, escalas y tot lo necessari per' un siti y una conquesta. No content encara doná ordre al general Reille qui guerrejaba per l' encontrada de Figueras, de portarli 3000 homes, y tots plegats se presentaren á la vista de Girona en los darrers jorns de juliol y ocuparen los pobles de Paláu, Salt, Santa Eugenia, Sarriá, Pontmajor y Campdurá y l' ermita de Sant Miquel.

En una carta dirigida al senyor Governador de la ciutat, trovada en lo camp per una partida de miquelets, En Duhesme li deya que no dexaria de Girona pedra sobre pedra ni hom per contarho si al instant no li era entregada; la Junta respongué sens pensarhi gota que ciutadans y soldats, armats pera defençar la justa causa del Rey y de la Patria, estavan resolts á morir, pero á rendirse may. Començá, dones, l' enemich sos trevalls per' embestir lo castell de Monjuich y 'l baluart de Sant Pere, y encara que contan los autors que d' axó parlan qu' En Duhesme al sortir de Barcelona 'l dia 40 de juliol havia dit ab romana arrogancia que 'l 24 arrivaria á Girona, l' atacaria 'l 25 y l' arrasaria 'l 26 y 27, l' empresa, á juljar per son principi, semblava escigir més temps y espay. Ja fos que 'l continuó foch de la ciutat no 'l dexés ni respirar, ja que las novas que d' al-

tres punts de Catalunya rebia anessin refredant son coratje, ó to-
tas duás cosas encemps, es la veritat que sens fer res pera cumplir
son amenassa apelant á follas provaturas, se resigná á esperar que
las obras de siti fossin acabadas per' embestir las murallas. Uns quinze
dias duraren, y en la nit del 12 al 13 d' agost, tres morters y dos
obusos començaren á enjegar dins la ciutat bombas y magranas. En
sent demá altras baterias ovriren lo foch contra 'l castell de Monjuich
y 'l baluart de Sant Pere, y sens parar may durá 'ls dias 14 y 15.
Los canons de la plaça, del castell, del fort del Condestable y de la
torre de Sant Juan responian ab la mateixa activitat, y entre tant,
reunidas las Juntas, se trevallava dins la ciutat en adovar lo qu' es-
patllavan las balas; los ciutadans corrian d' un lloch al altre á apagar
lo foch que las bombas encenian en lo caserío, y de nit coronavan
las murallas que la guarnició, per ser escasa, no podia cuvrir com
era mester per' impedir una sorpresa

Entre nou y deu del matí del dia 16 la guayta establerta en lo
campaná de la Seu doná senyal d' acostarse per la part de Llevant
somatents y tropa. Y en efecte, 'l senyor marqués del Palacio, gene-
ral de la host espanyola de Catalunya, havia destacat de Martorell al
brigadier conde de Caldagués pera que, ab algunas companyias
dels regiments de Borbon y de Soria y cuants somatents pogués jun-
tar, anés á deslliurar la sitiada ciutat. Cuatre mil homes portava,
casi tots paysans y miquelets, partits en tres columnas y una de
reserva, cuan, després de tenir consell de guerra per' entendre 's ab
los de dins, los enjegó contra 'ls francesos pel cantó de Monjuich,
pus dexar lliure 'l castell era lo que més interesava. En Juan Cla-
rós ab altres 2,500 homes, guardias waloñas y espanyolas y soma-
tents del Ampurdá, ocupava l' ermita de la Mare de Deu dels Angels
y 'l cim de las montanyas. Al donar la senyal la guayta del campaná
romp en la ciutat lo toch de somatent, y sens esperar l' ordre ni 'ls
oficials poder contenir á soldats y miquelets, tant era l' ardor qu' 'ls
animava, la columna disposada en lo camí cuvert del castell se tira
á la bayoneta dessobre las baterias; hi entra fins per las troneras, y
espahordits los francesos se retiran y prenan los nostres las ruinas
de la torre de Sant Lluis, ahont aquells s' havian fet forts. Torna
l' enemich á la lluyta ab novas forsas, y repren la torre; mes N' En-
rich O' Donell que menava als d' Ultonia salta ab los seus al fosso, y
'l git fora. Amos se fan los nostres de tolas las baterias; lo refsos

d' En Caldagués y 'ls somatens d' En Clarós entran en foch, y l' enemich abandona fugat y perseguit la montanya de Monjuich y 's retira á Pontmajor. La bateria feta contra 'l baluart de Sant Pere fou també conquistada, y arribada la tarda las tropas de siti quedaren reunidas en los acampaments de Salt y Sarriá, méntres soldats, miquelets y somatents estavan acampats per la montanya de Monjuich. Sens dubte creurian los enemichs que llur nombre era molt major del qu' en realitat era, y espahordits per las pérduas sofertas, temerosos de ser atacats aquella nit y de ser mesos á total estermi, fugiren amparats per las tenebras, En Duhesme cap á Barcelona y En Reille cap á Figueras, abandonant artilleria, pólvora, carros y municions, tot lo que fou per los nostres recullit lo següent matí. Fins dihuen j'exemple de crueltat que no era nou en las guerras d' En Napoleon! qu' En Duhesme, al arribar á Calella fugint sempre més que retirantse pus anava sembrant d' efectes de guerra 'l cami-ral, cremá 'ls carros de ferits que portava, ja que resolgué dexar aquell y ficarse per la serra, volent lliurarse del foch que li feyan unas naus inglesas. Estropellat, derrotat arribá á Mataró perseguit pels somatents, y l' endemá á Barcelona.

II

Lo siti.

Bé podeu imaginar si ab lo succehit havia de crexer l'entussiasme dels Gironins y si al parlarlos de novas embestidas contra llur ciutat henvolguda y ab llur sanch regada havian de fer alt sagrament de morir tots avans d'entregarla al enemich. Mes cuan axó deyan una y mil vegadas, cuan vingué 'l temps en qu' aquesta relació comença, axó es en los primers mesos del any 1809, havia començat també l' época de las nostras grans desdixas: Napoleon havia vingut á Espanya, y devant d' ell entraren los famosos capitans vencedors d' Europa y doscents mil homes y cinquanta mil cavalls. Las temudas legions qui triunfaren dels Austriachs, Prussians y Russos, corren á venjar l' afront qu' havia rebut llur bandera en los camps de nostra terra; partiren de las riberas del Niemen, del Oder y del Baltich, atravessaren tota la França per dessota d' archs de triunfo, al mitx de flors y llozers, y arrivaren á las marcas espanyolas sens que la fadiga de tan llarg viatge hagués mermat llurs filas, disminuít la bona salut dels homes, ni alterat llur posat airós y guerrer. Rosas ja es francesa, ha caigut Saragoça, s' han perdut á Catalunya las accions de Llinás, Molins de Rey y Valls. En Reding, lo vencedor de Baylen, ja es mort; los inglesos, nostres aliats, han sigut foragitats d' Espanya, y tot era plant, dol y desconort des Lisboa fins al Pirineo. Mes nó: axis sembla qu' havia de ser, pero no era: Napoleon y sos generals havian guanyat batallas, reduhit ciutats, desfet ecerscits, conquestat terra, y ab tot axó no havian lograt conquistar un home ni reduhir l' baluart de fè y constancia que quiscun espanyol tancava en lo pit. Las victorias del enemich ningú las creya, ningú podia ni

pensar que la nostra santa bandera fos vençuda. Y cuan per força la gent havia de creur' ho, allavors, ab l'esperança dels homes forts qui esperan fins cuan no hi ha res qu' esperar, esclamava: *Axó ray! ara anem bé!*— ¡Oh, santa, senzilla fè de nostres pares qui tota victoria del enemich negava ó lluny de veur' hi motiu d' enutx la convertia en causa d' alegria! Jo 't benehesch y t' invoco perquè si per desdixta de tots tornessin los jorns de perill, umplenis nostre cor, trossejat pels dubtes, y, com ho féres ab ells, sias nostra corassa contra la por, l'adversitat y las derrotas.

Dels vuit exercits de refors formats per En Napoleon á la frontera, 'l setè, compost de 25,000 homes y 2,000 cavalls, entr' ells vuit mil piemontesos y napolitans, y menat pel general Gouvion de Saint-Cyr, tocá á Catalunya y entrá per la Junquera 'ls primers dias de novembre de 1808. Prengué á Rosas, guanyá la batalla de Llinás, y reunit després ab las tropas d' En Duhesme 's trová fort d' uns 36,000 homes; ab ells vencé als nostres en Molins de Rey y Valls, y obligá á la host espanyola á tancar-se á Tarragona. Llavors fou cuan En Saint-Cyr, méntres s' en anava á saquejar la plana de Vich pera reunir queviures, disposá qu' En Reille ab la divisió del Ampurdá ocupés lo poble de Bascara y s' anés acostant á Girona pera començarne 'l siti, marxant també cap allí moltas tropas d' altres punts. En Reille ab cinch batallons alamanys, un destacament de cavalleria napolitana y 4 canons, sortí de Bascara 'l dia primer de maitx; ocupá 'ls pobles de Medinyá y de Sant Juliá de Ramis á un' hora de Girona, passá á foch y á sang per Sant Medí y Sant Gregori, 's reuni ab la divisió del general Morio, y junts avançaren fins á Sarriá, estenentse 'l dia 6 de maitx per las boras del Ter. Lo siti de Girona començá.

Hi havia en la ciutat los regiments d' Ultonia y Borbon de tropa vella, un batalló de Voluntaris de Barcelona, un altre de miquelets de Vich, dos batallons de miquelets de Girona, l'escuadró de Sant Narcís ab 108 cavalls, 278 artillers de tropa, 130 mariners de la costa y 22 sapadors: en tot feyan 5,723 homes, contanhi uns mil malalts qu' hi havia á l' hospital; lo marescal de camp En Marian Alvarez de Castro qui, després de fugir de Barcelona pera no servir al francès, comandá l' avanguardia del exercit de Catalunya en l' Ampurdá, era llur cabdill y 'l governador de la ciutat. Pero altre general y governador més alt y poderós tenian ja elegit los Gironins:

lleons en lo combat y anyells devant de Deu á qui en llur fè y confiança atribuïan, com es degut, la força qu' en lo cor sentian, no cregueren haver pogut ells sols sens miraculós ausili véncer á las legions enemigas, y per axó, després del assalt y victoria del mes de juny de 1808, aclamaren per cabdill de guerra al sant varó qui en vida ho fou de pau, al pastor carinyós y benvolgut qui morí per son remat al cual des lo cel defensa y protegex encara. Sant Narcís de bona y santa memoria, patró y amparo de la ciutat en los jorns de tribulació y congoxa, fou nomenat general, y per cert qu' en lo greu perill en qu' ella éstava era mester posar la confiança en poder més gran que tots los de la terra; per cert també que cap home era prou pera comandar á aquells soldats y ciutadants, quiscú d' ells un héroe per sa resolució ferma de morir per la santa causa de Deu y de la patria, y que sols era digne de ser llur capitá qui visqués ja en las regions altíssimas prop d' Aquell qui inspirava als Gironins la constancia y l' ardiment.

Després dels fets esdevinguts en lo mes de juliol de 1808 que tenim ja referits, continuaren en las murallas de Girona y en lo castell de Monjuich los trevalls de fortificació; foren de nou bastidas las torres de Sant Lluís, Sant Narcís y Sant Daniel, ésta darrera per voluntat del poble y á son espens, y axis pera ditas obras com per' atendre á las necessitats de las tropas, miquelets y somatents qui guerrejaren pel Ampurdá fins que la vinguda de la host d' En Saint-Cyr, la pérdua de Rosas y la derrota de Llinás feren marxar la divisió espanyola á Tarragona menys los batallons que quedaren á Girona ab lo marescal Alvarez, la Junta general de la ciutat disposá que tots los hisendats del Corregiment entreguessin part de llur plata obrada y que lo matex fessin las eglesias; tothom ab gust la doná y ni una sola veu s' alsá contra 'l nou sacrifici que demanava la patria. ¿Qu' era la plata per los qui volian sacrificarli la vida?

Nomenat N' Alvarez en 19 de febrer de 1809 governador de Girona, disposant la Junta de mes gent y quiscun jorn que passava acostantse 'l perill que tothom preveya, 'ls trevalls de defensa reberen considerable impuls; se feren esplanadas, s' axecaren marlets y murallots, s' adobaren las troneras, s' enfondiren los fossos, s' aterraren totas las casas que hi havia á quinze-centas canas de la muralla, 's tallaren abrats y canyars, s' ovriren hospitals y magatzems, tot axó treballanhi 'ls gremis, los capellans y fins las donas, y dirigint las obras

un home qui allavors y després contribuí molt y molt ab lo seu saver y la seva serenitat á la gran defensa qu' anem á contar, lo coronel d' ingeniers En Guillem Minali. Fins foren voltats d' estacadas dos camps en lo plá de Sant Daniel y destinats pera cementiris, pensant, y no s' enganyaren, que dins poch temps á molts faria mester lo llit pera dormir l' etern só. A mes de las viandas que ja hi havia en la ciutat s' agavellaren las que podia consumir en tres mesos una guarnició de set mil homes; lo comandant de l' artilleria En Isidro de la Mata formá un estat de las municions que li faltavan pera que fossin demanadas al senyor Intendent del ecsercit de Catalunya y desembarcadas á Sant Feliu de Guixols, pus l' enemich ocupava tots los camins de la part de terra. Y quiscun dia que passava anavan augmentant sas forças en los plans del Ampurdá; en lo poble de Bácsara començava á reunir municions y queviures, y no era ja dubtós lo seu intent de posar nou siti á Girona. Per axó N' Alvarez trameté un missatge á Tarragona al capitá general lo senyor marquès de Coupigny demanantli refors de tropas, nomená governador del castell de Monjuich, clau de la defensa, al coronel d' Ultonia En Guillem Nash, y al mateix temps corrent veus voláticas y mensongeras, com bé ho acreditá l' esperiencia, de que 'ls francesos tindrian dins la ciutat qui 'ls ajudaria, doná al poble en lo dia 1er d' abril la següent proclama:

« Gironins,

« Dihuen los enemichs que per tercera volta desitxan provar la força del vostre pit, y dihuen també que la traició 'ls donará la ciutat; jò qui coneix per mí mateix lo vostre patriotisme, 'l vostre coratge y la vostra fidelitat al rey Ferran setè, no ho crech pas ni en tinch cap por; al contrari, estich cert que compartireu la ferma resolució meua de defensar la Plaça fins qu' haja perdut la darrera gota de sang. Sí, Gironins, tota Espanya os estima y admira pel vostre ardiment passat; molta es mia ditxa al trovarme al mitx de vosaltres; mes pera destruir cualsevol conjura que l' enemich, en cas de presentarse devant la ciutat, pogués maquinari ficant dins alcun malvat, senyalo é imposable pena de mort sens dilació ecsecutada á tothom, de cualsevol bras ó grau que sia, que tinga la viltat de proferir la paraula de capitular ó rendirse. »

Molts historiadors qui foren dels fets testimonis, contan que tot lo poble rebé ab viscas y crits de goitx las enérgicas paraulas de son governador.

Axis estava Girona cuan los primers dias de maitx se presentaren á sa vista 'ls soldats d' En Napoleon pel cantó de Costa-roja.

En los turons que s' axecan á la dreta de Girona hi havia en aquell temps forts qui, si bé eran defensa d' aquella part de la ciutat, la feyan casi impossible des que fossin guanyats pel enemich. Començant pel castell de Monjuich, prop del cual, com centinellas avançadas, s' alsavan las torres de Sant Juan, Sant Daniel, Sant Narcís y Sant Lluís, venian després los forts del Calvari, del Capítol, de la Ciutat, del Condestable, de la Reina Ana y dels Caputxins. Los dits forts, una muralla antiga ab un baluart en cada estrem á l' entrada y sortida del Onyar, nomenats de la Mercé y de Sant Pere, y dos torres ditas Gironella y del Carme eran tota la defensa de la ciutat alta; la de la baixa, ò sia la de la situada á l' altra part d' aquell riu, consistia en una muralla flanquejada per cinch baluards qu' es deyan de Figuerola, de Santa Creu, del Governador, de Santa Clara y de Sant Francisco, tot axó armat ab prop de doscents canons. Deu ó dotze mil homes dihuen los intelijents qu' 's necessitavan pera cubrir tota la fortificació que, si no era bona, era estensa, y la guarnició de Girona ni sisquera arrivava á la meitat; la població era de 14,000 ánimas, y per lo tant no podian passar d' uns 2,000 los homes en bon estat de guerrear.

Lo dia 6 se rompé 'l foch; lo regiment d' Ultonia enviat á reconixer l' enemich feu retirar sas primeras columnas á Sant Juliá de Ramis y Mont Aspre; mes lo dia 8 á las duas del matí tornaren los francesos á embestir ab més força y resolució las montanyas qui dominan los puigs avans dits y franquejan lo pas á la vall del Ter y al plá de Girona. L' escassés de la guarnició no permeté mes qu' enviar á aquells puns destacaments poch numerosos, y axis fou que tots, sens desbandarse ni fugir, avans causant als invasors cualcuna pèrdua, s' anaren replegant fins á posarse á soplutx prop dels forts de la ciutat. En poder del enemich quedaren las posicions de Sarriá y Montagut á la dreta del Ter, y la de Pontmajor qu' es clau pera passar lo riu, méntres que per la bora esquerra avançaban las columnas per Campdurá y las montanyas fins á colocalse per la part de dalt en la ratlla de la torre de Sant Narcís. L' endemá continuá 'l

mohiment y 'l foch per una y altra part; los enemichs ocuparen l' ermita de Sant Miquel, ó sia el cim de la serra qui domina al castell de Monjuich y á las torres de Sant Daniel y Sant Juan, y llurs avançades arrivaren á rans del Ter, quedant des aquell moment bloquejada la ciutat per solixent, ponent y nort, y sens comunicació ab la marina. Lo cuartel general francés era á Sant Medí.

Los sitiadors, esperant l' arribada de l' artilleria grossa qu' havia de baxar de Figueras, emplearen lo que de maitx quedava en establirse sòlidament en los encontorns de la ciutat y en aixecar acampaments: robaren tot aquell caserío, construiren barracas y provaren de fer una trinxera en lo puig d' en Roca. Lo general Verdier, arribat lo dia 13 ab la seva divisió, prengué 'l comandament de la host imperial, y disposá varias operacions y mohiments per l' allotjament de las tropas qui cada dia anavan augmentant. La divisió d' En Lecchi, vinguda de Vich, y l' italiana d' En Pino ocuparen lo plá de Salt y com avançada 'l poble de Santa Eugenia en la part esquerra del Ter, tirant allí un pont sobre 'l riu pera comunicar ab los de Sarriá, Montagut y Pontmajor; la brigada d' En Guillot, arribada 'l dia 26, després de pendre ab gran pèrdua 'l dia 31 l' ermita de la Mare de Deu dels Angels qui está en lo cim de la serra, 's colocá devant del fort dels Caputxins, y d' aquest modo quedá del tot voltada Girona é interceptadas las comunicacions ab tots los pobles del Corregiment. Divuit mil homes la sitiaban, francesos, italians y alamanys.

Méntres tant los de la ciutat que per llurs pocas forças no pogueren oposarse y retardar com hauria convingut exas primeras operacions del sitiador aprofitantse de sa lentitut, no estigueren plegats de brassos. Sens interrupció trevallaren en perfeccionar més y més las fortalesas; las torres, los forts y la Plaça tiravan magranas de foch y balas rasas á Sarriá, á Pontmajor, á todas las obras dels enemichs, á las colladas qu' ls donavan pas y á las columnas qui atravessavan lo plá d' un cantó á l' altre, sens contar lo contínuo foch d' avançades molt renyit á voltas y que de cuan en cuan acabava en petites accions. En ellas féren los nostres una dotzena de presoners, y portaren á la ciutat doscents veinticuatre desertors, d' Alamanya casi tots, pus los d' aquella terra servian de molt mala gana al tirá Napoleon.

Y no eran sols los sitiats los que axís molestavan als sitiadors. Tots los somatents del Ampurdá havian acudit prop de Girona, y ara 'ls uns, ara 'ls altres no passavan dia sens escopetajarse ab los des-

tacaments francesos, axó cuan no eran prou ardits, que ho eran sovint, pera caure dessobre llurs guardias y retens, posant l' alarma en tots los acampaments. Los comallars y fondaladas de mes allá de Montagut y Sant Medí presenciavan casi cada dia aquellas lluytas que sempre dexavan presas als corps: y axó feya que las comunicacions ab França estessin molt sovint interrumpudas y que 'ls comboys necessitessin columnas per escolta.

Axis passá 'l mes de maitx, lo rialler mes de las flors, en l' encontrada de Girona: fora de la ciutat descontent y enutx al veure que lo que s' havia representat com empresa fácil y de poch temps semblava haver de ser llarga y difícil á judicar pels preparatius qu' es feyan, encara que 'l punt militar umplia 'l loch del entussiasme; dintre, l' escalfament dels cors no havia mester pera lluytar estímulo ni esperança d' ajuda; á ser axis un y altra haurian trovat los Gironins en los queviures y en los milés de duros que 'ls enviaren de Tarragona y també en l' arribada dels baxells inglesos devant de Sant Feliu de Guixols. « No 'ns fan por las bombas ni las balas, escrigué una senyora de Girona á un' amiga seva, pero sí las malalties qui han de ser consecuencia de la continua fadiga, que no s' acaba, ni s' acabarà may; mes no hi fa res: muyra tothom avans de rendirnos. » Y axó matex sentia y deya la població entera; 'ls soldats d' En Napoleon, y sobre tot los francesos, á mes de ser enemichs de la nostra patria, ho eran, segons ben clar ho mostravan ab llurs fets y paraulas, del Deu que Espanya adorava, y veus aqui 'l motiu de la robusta fè que nostres avis tenian en lo triunfo de la santa causa. « No son cristians, deyan, y al últim 'no poden guanyar; mes si 'l Senyor y la Verge Santíssima volen que no vegem nosaltres llur derrota y permetan que per cástich de nostres pecats siam entregats á llur furia devastadora, alabats siam: obligació nostra es lluytar fins á morir y no tenir pactes ni rahons ab aquells que menysprean lo sant nom de Deu y per son bras justicier serán algun dia reduhits á pols. » Y per axó cuan N' Alvarez lo governador va respondre al trompet qui en 12 de juny, avans d' obrir lo foch los inginyers de batre, l' intimá la rendició que cap tracte podia tenir ab los enemichs de la patria y que á metralladas rebria als parlamentaris, lo poble de Girona 's desfé en crits d' alegría y de belicós entussiasme; 'l general ab aquellas feréstegas paraulas vá endevinar lo seu pensa-

ment y 'l posá per obra; 'l caràcter brau del cabdill còrresponia bé al caràcter brau de son poble.

Y cuan per relacions dels desertors almanys qui continuavan refugiantse en la ciutat savia las pérduas qu' al enemich causava 'l foch dels forts y baluarts, cuan sentia la fusellada que cada jorn sostenian avançadas y somatents, y veyá 'ls presoners que de tant en tant entravan pels portals, més y més s' enardia, y á la resolució de resistir fins á la mort de molt temps feta ja acompanyava forta y fogosa l' esperança de victoria. Ja podeu, doncs, conixer si 'l pensament del coronel O' Donnell d' aprofitar lo coratje de tots los ciutadans aptes pera las armas que no servissin ja en los batallons de miquelets ó no estiguessin ocupats en las obras de defensa fou ben rebut pels Gironins com ho fou per la Junta y 'l Governador. Ab lo nom de *Crehuada gironina* 's formaren vuit companyias de cent homes quiscuna ab un capitá de tropa, y un' altra d' ajuda composta de cincuantanou. Era la primera d' estudiants, las cinch següents de paisans de la ciutat, la setena de frares y la vuitena de capellans, pus lo senyor Bisbe havia induhit á tothom á allistarse en la Crehuada. Dihuen los autors que d' axó tractan qu' En Napoleon tenia per principi que 'ls pobles ahont hi havia frares rebian ab facilitat lo jou de la conquesta, y que per lo tant mirá com cosa fácil la d' Espanya: si axó es cert y axis pensava en efecte l' emperant francès mostrant tan poch conexement de la nostra historia y de la nostra gent com tots los grans homes de França, hagué de quedar ben desenganyat, y sens dubte qu' al veure ab admiració que la clerecía era per combatrel tan soldat com lo paisanatge y la matexa tropa, hagué d' apendre en los llibres ó cualcuna bon' ánima li diria que monjos y perlats havian sigut cabdills en la lluyta de vuit segles qui nos deslliurá de l' opressió sarrahina; que l' esperit de la edat mitjana qui impulsá á la Iglesia á intervindre activa y poderosa en l' existencia de tots los pobles ahont ella vivia, dominava encara en Espanya; que per ser capellá ó frare no 's dexava en la nostra terra de ser espanyol y ciudadá, y que las paraulas religió y patria anavan sempre encemps en los llavis y en los cors dels notres pares, sent per lo tant un gran obstacle lo matex qu' ell considerava un gran medi de bon succés.

Lo coronel O' Donnell s' encarregá de l' instrucció de las novas mainadas, las quals molt aviat pogueren fer lo servey lo matex que

la tropa y 'ls miquelets: á llur vigilancia y esforços foren confiats los baluarts de Sant Pere y de la Mercé y tots los altres de la ciutat baixa; la companyia d' ajuda quedá de piquet en l' allotjament del Governador pera surtir ab ell á rondas y reconexements.

Fins las donas volguerren fer en la defensa paper més actiu que 'l d' alsar oracions al Deu de las batallas; las senyoras més principals y altrás, casadas y fadrinas, en número de 127, formaren quatre companyias qu' es nomenaren de Santa Bárbara, per' anar al socós dels ferits y portar á la gent armada municions de guerra y boca.

Y cuan tot axó succehia á últims de juny ja havia començat lo siti á estendre dessobre la ciutat las desgracias y 'ls horrors de la guerra. Lo sitiador, després d' estroncar l' aigua del rech dels molins qui servia pera moldre lo grá, regar las hortas, netejar l' hospital militar y umplenar los fossos dels baluarts, qui sens aixó quedavan esposats á una sorpresa per la poca alsaria de llurs murallas, rebé per fi l' artilleria grossa qu' esperava. Lo general Sanson, ingenier principal en lo camp enemich, resolgué embestir avans de tot las torres qu' eran com avançadas del castell de Monjuich, y sens dilació començaren los trevalls contra las de Sant Lluís y Sant Narcís, mentre que s' acabava una bateria en lo puig d' en Roca, y pera mes intimidar á la ciutat y distreure las forças de la guarnició s' ovria també trinxera prop de Santa Eugenia, desafiant lo continuat foch de las nostras fortalesas; terminats aquells trevalls lo dia 13, la bateria de dotze morters del puig d' en Roca començá 'l bombeix á mitja nit, enjgant sobre la ciutat vint bombas cada mitja hora. Al retró de la primera canonada respongué 'l greu só de la campana major de la Seu y després las veus variadas, pero anguniosas totes, dels altres campanars de la ciutat. Ab un instant los carrers, avans solitaris, s' umpliren de gent; á las eglesias overtas é illuminadas acudiren á pregar á Deu 'ls inútils pera las armas ó las obras de defensa, y 'ls altres ciutadans y 'ls soldats corregeren al lloch de combat; per' un' estona 's sentiren crits, xisclets de donas y molta fressa d' anants y vinents; mes al cap d' un quart tot havia tornat á la quietut y calma que son propias dels resignats y dels forts, interrompudas solsament pel fúnebre retró dels canons, lo terratremol de las casas qui queyan, la tétrica batallada de la campana qui contava las bombas, y soptadament per la remor d' un gran incendi en l' hospital militar. ¡Nit de tristor, digne començament de las moltas y moltas

d' horror y congoxa als Gironins reservadas! Tothom, empero, cumplí ab llur obligació; tropa, miquelets y paysans se conservaren forts y serens com gent qui esperavan lo que 'ls succehia y no 'ls venia de nou.

Als estragos de la bateria de morters s' hi afegí, al naxer l' auba, l' estrépit de l' encarada contra las torres, composta de vuit canons de 24 y dos obusos. Tot lo dia, tota la nit continuá 'l foch sens parar may; las torres anavan perdent llurs marlets; una bomba matá en la catedral á nou personas, en diferents punts de la ciutat cremavan casas, molts edificis s' enderrocavan ¡y axó durá prop de set mesos! En la nit del dia 15 lo rabal del Pedret fou ocupat per un batalló francés, y tement N' Alvarez, al veure los trevalls allí començats, que l' enemich hi bastia una bateria contra 'l baluart y la muralla de Sant Pere, volgué destruirlos ó cuan menys en lo que fos posible retardarlos. Lo dia 17 de bon matí 450 homes d' Ultonia menats pel sargent major Makanti, sortiren de Monjuich, y mén-tres atacavan per darrera y prenian á la bayoneta las obras del rabal, l' ingenier Minali, la brigada de mestres de casas y fusters y un destacament de sapadors y artillers ab camisas y faxinas enquitranadas, defensats tots per uns cuants cavallers de Sant Narcís, sortiren pel portal de França y arrivaren al rabal quant ja 'ls francesos l' havian desamparat al impuls de las bayonetas d' Ultonia, dexanths alguns morts y presoners. Ab un moment desferen la trinxera y cremaren ó tiraren al riu sos materials; mes embestits per las tropas qui ab artilleria baxaren del puig d' en Roca y pel costat pels regiments alamanys de Pontmajor y de la bateria de morters, lo brigadier Minali, lograt ja l' objecte de la surtida, doná l' ordre de la retirada, la cual se verificá fent cara al enemich. Los alamanys perderen molta gent per haver estat esposats al foch del baluart de Sant Pere; 'ls nostres tingueren 27 morts y 105 ferits.

Totas aquellas nits s' havia trevallat en reparar ab sachos de terra y faxinas los marlets de las torres de Sant Lluís y Sant Narcís; desmanteladas per las balas enemigas, y en netejar llurs fossos de pedras y runa; mes cuan en lo dia 19 foren avançadas las pessas que las combatian fins á tret de fusell de llurs murallas, en pocas horas quedá destruit en la torre de Sant Lluís tot quant de nou s' havia fet; los ponts llevadissos, las troneras caigueren en ruinas umplint lo fosso y donant pas fins á la bretxa; tots los fochs quedaren apagats, y allavors,

fent grans descárregas contra 'ls pochos soldats qui dins la torre quedavan, s' adelantaren columnas francesas pera tirarse al assalt. No l' esperá 'l comandant de la torre; veyentse casi sens medis pera defensarla, l' abandoná, y ab los seus se refugiá dins lo castell. Lo comandant de la torre de Sant Narcís, molt malmesa també, encara que no tant com l' altra, feu lò matex des l' instant en que l' enemich prengué possessió de la de Sant Lluís, per quals fets la Junta militar, reunida espressament pel Governador, condemná als dos comandants á perdre llurs graus y á servir com soldats rasos en Monjuich l' un y l' altre en la torre de Sant Daniel.

Aquesta, arruinadas las altrás duas, fou elegida pera blanch dels canons enemichs. Començat lo foch en lo matí del dia 21, en pocas horas quedá lo de la torre casi del tot apagat, y pensant los enemichs que com las altrás havia sigut abandonada s' acostaren á la bora del foso: mes rebuts per la guarnició ab descárregas y canonadas y delmats per la metralla de Monjuich, recularen dexant molts morts en lo camp. La bateria continuá llavors son obra destructora, y tan bé ho feu que, després de reconeguda la torre pels comandants d' artilleria y d' ingeniers, N' Alvarez maná á la guarnició retirarse á Monjuich, lèxant una metxa encesa en lo polvorí.

Sols la torre de Sant Juan, la més aprop de la ciutat, quedava com defensa avançada del castell, y era de pensar qu' aquest no trigaria en ser embestit pel enemich. En efecte, l' endemá matex començaren los francesos las obras d' una gran bateria que nomenaren *Imperial*, composta de vint canons y dos obusos contra un dels baluarts del nord, y méntres tant féren foch de nit y de dia ab pessas que posaren á rans de las perdudas torres. Per la gran importancia del punt N' Alvarez volgué que 'l brigadier En Blay de Fournás pujés al castell com altre governador.

Al succehir los fets referits ja per tot Catalunya havian ressonat las primeras canonadas dirigidas contra Girona; quiscuna pedra que de sas murallas feyan saltar las balas francesas ovria dolorosa ferida en lo cor dels catalans, y enardits ja tots per la santa passió de patria, encesos en justa indignació y animats de guerrers sentiments, sentian contar ab enveja 'ls danys qu' en los acampaments del sitiador causavan los somatents y miquelets del Ampurdá, menats pel Doctor Rovira y altres, y ab dalé esperavan que ja Junta y 'l marquès de Coupigny decretessin l' alsament de tota la

terra catalana pera corre en ausili de l' esforçada y malestruga ciutat. Y ja s' havian donat ordres pera que 's posés en marxa cuanta tropa hi havia á Tarragona, Lleyda y Tortosa; ja 'ls corregiments començavan á reunir llurs companyias y somatents cuan lo general Saint-Cyr, ab temensa de lo que 's preparava, portá ell matex novas forças per' ajudar als del siti, y no cregué 'l marquès que fos aquella bona ocasió per' embestirlos.

En efecte, l' general Saint-Cyr, després d' enviar á Barcelona sos malalts y ferits, prengué 'l camí de Girona; ocupá perdent molta gent lo poble de Sant Feliu de Guixols perquè no fossin los Gironins auxiliats per mar, y en los últims dias de juny establí son cuartel á Fornells, pera fer cara á tot' ajuda qu' anés en socós de la ciutat y guardar las espalllas dels sitiadors. Tot l' eesercit invasor de Catalunya, fora la guarnició de Barcelona, quedá axís reunit prop de Girona en número de 30.000 homes. Ab las novas tropas d' En Saint-Cyr pogueren reforçarse 'ls acampaments de Campdurá, de Sant Miquel y de la Mare de Deu dels Angels, y s' en formaren de nous, fentse més impenetrable 'l cercle de ferro qu' á la ciutat oprimia, y ja no pogueren passar los propis enviats ab la correspondencia. Lo mohiment de columnas qu' axó ocasioná pels encontorns de la plaça junt ab las obras de trinxera avans esplicadas y las que feyan los enemichs en Santa Eugenia, foren causa de que 'ls forts y baluarts no 's donguessin ni un instant de repos: semblava que llur foch havia d' abrusar tot lo corregiment.

III

Assalt de Monjuich. — Pérdua del Castell.

De nit y dia també queyan bombas á la ciutat: molta gent moria pels carrers, per las casas, y fins pels refugis qui á molts servian d' alberch, sobre tot per la part de Sant Pere; no 's passava jorn sens que las campanas toquessin á foch; mes tantas desgracias ni d' un punt rebaxaren la constancia d' aquell poble. Acostumats ja al horrendo retró qu' umplenava l' espay, familiarisats ab l' idea de la mort y animats pel esperit que dona Deu als qui en ell confian y per ell patexen, ni sisquera casi ascoltavan las batalladas del campanar de la Catedral qui eran nunci dels missatgers de destrucció y mort qu' en l' aire esbategavan. Los incendis no eran ja motiu d' alarma: las companyas per' axó disposadas se feren tant prácticas en apagarlos, que sens que l' enemich pogués impedirho ab la pluja de bombas y magranas que dirigia allí ahont veyá flama ó fumera, eran ab poch temps sofocats. La ciutat, al mixt de son infortuni, havia recovrat certa tranquilitat y sossego com en lo temps ordinari, si sossego y tranquilitat pot dirse del estat d' un poble en que tothom era soldat, en que 'ls combats may paravan en las murallas ó en las avançadas de fora, en que no hi havia casa en que las donas no fessin desfilas y venas pels ferits, en que per tot en fi 's sentia aquella fator de sang y 's veyá aquella polsaguera dels camps de batalla qui fan dels homes feras cuan no pugnan pel sagrat nom de Deu ó pel sant amor de patria.

Y aquell ordre al mixt de tant condol era degut, además del patriótic sentiment de tots, á las acertadas disposicions del governador qui, junt ab las juntas y l' Ajuntament, doná moltas providencias pera la bona esmersió dels diners y la distribució dels queviures. N' Alvarez, per la seva devoció y religiosa vida, per son afany y

tendresa pels pobres y acongoxats, y sobre tot per sa fermesa may trencada era estimat com un pare pels Gironins y pels soldats; á sa veu 'ls hauria portat al mitx dels acampaments enemichs, y manant-ho 'l general ningú hauria pensat qu' anavan á la mort. Vestit de paysá, ab levita y barret rodó ab una cinta vermella de dalt baix, segons usança del temps, en la que hi havia escrit en castellá: *Per Ferran setè véncer ó morir*, sens mes distintiu que la faja de general sota l' armilla, per tot se 'l veyá, per tot se 'l trovava, en las guardias avançadas, en los baluarts, en los incendis, en los carrers ahont de tant en tant posavan la consternació la mort de personas y l' enderrocament d' edificis. No hi havia treball ni perill en que no hi fos lo Governador; de nit y de dia ho dirigia y vigilava tot, y per' ell no hi havia fadiga com no ecstia ni sisquera l' idea de poder rendir la ciutat. « Res tinch que tractá ab los enemichs de ma patria, » respongué al Ingenier principal del ecsércit sitiador que per un trompet accompanyat d' un miquelet fet presoner li enviá lo 2 de juliol un plech convidantlo, autorisat pel seu general, á una conferencia en las avançadas. « Y sápigá, anyadí, que d' avuy én devant no rebré ni tindré cap consideració á parlamentaris ni trompets. » Y desseguit, pera fincar mes sa resposta, maná publicar per plaças y cantonadas lo seu bando de 1er d' avril condemnant á mort als qui parlessin de capitular ó rendirse. Des que l' enemich començá á batre lo castell de Monjuich, cada jorn á mitxdia hi pujava ab sos ajudans y sa escolta de creuhats per' encoratjar á treballadors y guerrers á cumplir llur obligació.

Y obligació era aquesta que 's feu molt pesada y perillosa des los primers jorns de juliol pera 'ls 807 homes qui defensavan lo castell á las ordres dels dos governadors Nash y Fournás. En lo dia 2 rompé 'l foch la bateria dita *Imperial* contra 'l baluart esquerra de la part del nord á una distancia de 400 canas, méntres qu' altres canons batian lo baluart de la dreta; 'l castell, los forts y 'ls baluarts de la ciutat respongüeren ab estrépit atronador y ditzós acert; mes no impediren que l' endemá dematí 'l baluart combatut per l' *Imperial* quedés casi sens poder fer foch. Reconexentlo estavan los comandants d' artilleria é ingeniers qui hi havian pujat, y prenian las providencias que l' apurat cas ecstia cuan una bala trencá 'l bastó de la bandera espanyola clavada en la muralla, y la feu caure al fosso. Un subninent del primer batalló de miquelets de Vich demaná permis

per' anar per la rampa de la bretxa á recullirla, y baxant fins al cap d' avall la cullí, la tremolá ardit, y entremix d' una pluja de balas y magranas qu' espategavan y reventavan en lo pedregam de l' arruinada muralla y alsavan espessa polsaguera, pujá á dalt tot emblanquinat y plé de runa, y torná á clavar lo gloriós penó qui era saludat ab mortífera salva per tots los canons de las fortalesas.

Inútil era qu' en lo castell se travallés tota la nit per' adovar los estragos del dia; ab dos horas de foch n' hi havia prou pera tornar á umplir lo fosso y dexar sens defensa 'l baluart. L' artilleria tingué que ser retirada; á tota pressa 's començá á fer un fosso darrera de la bretxa, defensat ab sachs y botas plenas de terra, y aquella matexa nit, la del 4, á dos cuarts d' onze intentá l' enemich entrar celadament en lo castell. Arrivat havia ja al camí cuvert cuan la guarnició, al toch d' alarma, corregué á son lloch; un piquet d' Ulltonia 's formá en la bretxa á cos descobert, y descárregas de fusell y metralladas feren fugir molt lluny la quietut de la nit; també cesaren las tenebras rompudas per las balas d' iluminació que tirava 'l castell al camp enemich; y á llur claror sé veyan plenas de soldats las murallas de Girona, que també en la ciutat s' havia tocat á somatent y tothom estava en son lloch. Los enemichs escarmentats se retiraren emportantsen llurs ferits y dexant en l' esplanada molts cadavres.

Los del castell, pensant que no havian de trigar en rebre mes vigorosa embestida, no dexaren de treballar en netejar lo fosso dels baluarts, en coronar ab cavalls frisons y altrás defenses lo marje axecat darrera la bretxa que tenia més de 40 canas, méntres que l' enemich tampoch parava en son empresa destructora. Resolt estava ja l' assalt pel dia 8 y designadas las columnas qui havian de pujar á la bretxa, compostas de dos batallons francesos y de totas las companyias de preferencia del ecsércit sitiador, formant en tot 6.000 homes; no l' impedí una surtida que féren cualcunas forças de la ciutat per la part de Montagut; los batallons de Westfalia, encara que malmesos en un principi, 's referen y al venir la fosca 'ls nostres rentren pel portal de França. Llavors las forças designadas per l' embestida 's dirigiren á Pontmajor, pujaren cap á Sant Lluís, se formaren prop de la bateria Imperial, y reunidas totas y reposadas, cuan començava á clarejar se doná ab l' órdre de marxa la de no disparar los fusells y fer servir sols la bayoneta. Al posarse en mohiment

romperen lo foch contra d' ellas los forts y baluarts de la ciutat; lo castell semblavá un volcan encés, tant era 'l foch que feya als qui anavan pujant amenassantlo per tots los costats y tantas las bombas que hi queyan enjegadas per las baterias enemigas. La primera columna aparentá un assalt á la torre de Sant Daniel, altrás rodejaren lo castell, y las descárregas d' aquella foren pera la principal la senyal de l' embestida. Menada pel coronel Muff arrivá á pas de carga al cap de l' esplanada y 'ls primers baxaren al fosso; correren tot seguit á la bretxa, pero d' allí cap ne passá. La tropa d' Ultonia qui la defensava 'ls rebia ab foch y á cops de sabre y bayoneta, y tots moriren. Méntres tant delmavan á la columna per devant y pels costats los canons del altre baluart y de la muralla, dos obusos carregats ab balas de fusell, barrils fulminants, magranas de má y la metralla de la torre de Sant Juan, fins que al últim reculá. Tres vegadas torná en devant, saltá al fosso, pujá á la bretxa, y tres vegadas torná enrre- ra. Un oficial de vélites italians arrivá fins al peu del segon fosso overt darrera la bretxa ; moment crítich fou aquell! Sos soldats volen seguirlo, una caixa de municions s' encen al bell costat dels defensors del castell: Un instant de confusió, y tot está perdut! Mes nó; serens los nostres al mitx de tanta feresa dexan sens vida al ardit oficial, los qui ab ell anavan moren ó fujan, y la victoria es complerta. Lo rebellí de la part atacada era al matex temps assaltat, y cuan començava la dispersió montanya avall llansant fusells y sarrons, encara 'l coronel Muff, desesperat de veure que res podia contr' aquell mur de foch, volgué tornar al combat ab unas companyias alamanyas qui conservavan l' ordre de formació; avançá altra volta, arrivá al fosso, y allí caigué ferit, sent los soldats retirats de la lluyta pel sargent primer més antich, pus no hi quedavan altres cabdills. Des llavors los enemichs espahordits, esbarriats y malmesos se tiraren costa avall; l' estrépit de llurs canons qui procuravan amparar la fugida y 'l que feyan tots los forts y baluarts enviantlos lo derrer comiat foren digne y pavorós fi de l' horrenda y pera nosaltres gloriosa batalla.

La meitat y encara més dels 6.000 homes qui aquella nit sortiren dels acampaments imperials no tornaren á llurs tendas y barracas; los uns vejeren pondre 's lo sol en l' hospital; pera molts d' altres aquell fou 'l darrer sol: estesos sens vida pels fossos, per l' esplanada y la montanya, s' oferian á llurs sorpresos companyons, tantas voltas victoriosos, com aterrador monument que 'ls ensenyava lo

qu' eran y serán sempre las fortalezas espanyolas méntres alenti com llavors los nostres pits lo sant esperit de Deu y patria.

Los destacaments d' Ultonia y Borbon, d' artilleria y sapadors, dels batallons de Barcelona, Girona y Vich qui defensavan lo castell, tingueren 35 morts y 96 ferits.

Qui no ha vist l' alegria, l' entussiasme dels Gironins al mirar des las murallas á la rojenca claror del sol naxent als francesos fugir montanya avall, no pot saver lo joyós deliri que cap en lo cor d' un poble. Sens fer cas de las bombas que com pluja queyan dessobre la ciutat, pujá tothom á las murallas, torratxas y terrats pera joir del espectacle; las aclamacions que l' espay umplenavan dominant las descárregas dels canons, eran crits sortits de l' ánima; repichs de festa no dexavan sentir lo toch de foch, y cuan ja muts los destructors ingenys lo general governador ab un ajudant, l' ingenier principal, la companyia de la creubada y las donas de Santa Bárbara qui anavan á buscar als ferits, sortí de la ciutat pera pujar al castell, llavors foren los crits de visca, l' abressarse 'ls uns als altres, lo plorar de goitx, lo renovar lo sacrament de fer tots com havian fet los bons soldats del castell; y ja 'l general era dins del fort repartint alabanças y mercés, y encara pel portal sortia correns gran gentada qui sens recordarse del perill de sortir afora, 'l seguia pera saludar las pedras del castell, enrogidas ab sang dels enemichs de la patria.

« Tots han fet llur obligació, digué 'l general Alvarez al donar part de lo succehit al senyor marquès de Coupigny, tots son héroes; » y en efecte, la defensa de Monjuich en la matinada del dia 8 de juliol será sempre un dels més gloriosos fets del siti en que foren tantas las proesas.

Pera completar lo cuadro d' horror que 'l turó de Monjuich presentava, la torre de Sant Juan, encés un repuesto de pólvora per descuit d' un artiller, saltá en l' ayre á dos cuarts de vuit d' aquell mati, soterrant ab sas ruinas á sos vintisis defensors. Uns cuants mariners de Sant Feliu ab llur comandant En Narcís Barraquer, sens fer cas de las balas y bombas qu' allí dirigia l' enemich, pogueren salvarne vuit de ferits y malmesos.

Era tant l' entussiasme y 'l goitx que ningú volgué de prompte pensar en la greu pérdua qu' era pel castell y per' aquell cantó de la ciutat l' arbolament de la torre. La victoria conseguida feya bullir la sang de soldats y ciutadans, y sols podian imaginar novas maravellas de

coratje premiadas ab novas victorias lo dia en que l' enemich tornés á posarse á tret de llurs bayonetes y picots. Per axó cuan lo governador, d' acort ab las tres juntas, maná als Gironins entregar tots los barlons y botas vuidas pera reparar las fortalesas y además gran quantitat de matelassos, llansols y flassadas pera 'l servey dels hospitals, ne tingué de tot més de lo qu' allavors necessitava.

Mes N' Alvarez, encara que ferm com tots ells, conexia 'ls perills que 'l poble, alentat per bélich ardor, ni sisquera s'ospitava. Veya que las baterias enemigas al fi dexarian sens defensa 'l castell, que 'ls hospitals s' umplian de ferits y malalts, y que si encara no faltavan queviures, pujavan cualcuns molt de preu; tot axó 'l mogué á enviar un missatjer á Tarragona 'l dia avans del assalt de Monjuich, y un altre que ho fou N' Enrich O' Donnell pochos dias després, encarregats de dir al general qu' era mester reforçar la guarnició per no haverhi prou brassos pera tot y enviar queviures, pus aviat en mancarian. Aquestos pensaments del bon governador feyan qu' ab dalé esperés l' arribada del tinent coronel irlandés Rodolf Marshal qui guerrejaba per la nostra causa, y qui en lo mes de maix fou enviat á San Feliu de Guixols pera saludar al cabdill dels baxells inglesos; ab quinze-cents homes qu' havia tret d' Hostalrich anava l' irlandés cap á Girona, cuan l' enemich caigué dessobre d' ell en lo camí de Castellá, ja molt prop de la ciutat. La columná 's dispersá sens fer gran resistencia, y En Marshal, pera tenir sa paraula, ab un cuants entrá dins Girona 'l dia 12 de juliol. Cualcuns dias despres hi arriaren un oficial del segon batalló de Barcelona ab 17 homes y un centená de miquelets dels qui eran á Hostalrich.

Los canons francesos qui avans may paravan en llur destructora empresa estigueren alguns dias fent molt débil foch al castell y á la ciutat, perquè no sempre tenian las municions cuan las havian mester, y ja podeu pensar que 'ls Gironins los aprofitaren pera treballar en las murallas y sobre tot en lo castell, netejant los fossos, tapant las bretxas, montant altres canons, alsant los marlets y ovrint nous contrafossos. Per sa part no estava tampoch l' enemich ab las mans plegadas; la derrota passada li feu conixer la necessitat d' acostar y estendre á dreta y esquerra las baterias contra Monjuich, y empleant-hi molta gent, pus havia de foradar roca viva, començá sos nous travalls, contra 'ls quals es per demés dir que la nostr' artilleria no fou muda. Bé 's veu que tot axó no podia encendre gaire l' entus-

siasme dels soldats, encara que llur general procurava encoratjarlos ab altrás expedicions, com fou la conquesta de Palamós; al dexar lo magall en lo turó de Monjuich havian d' agafar lo fusell pera lluytar ab los somatents y miquelets qui per tot arreu y sobre tot per la part de Montagut no 'ls dexavan un instant ab repós; las malalties s' emportavan molta gent, y no baxava may de cuaranta homes la pérdua diaria que 'ls causava 'l foch de la ciutat y dels forts. Los alamanys ja no desertavan, continguts per la rigurosa vigilancia d' En Saint-Cyr y perquè l' estat de Girona començava á ferlos perdre las ganas de ficars' hi; mes se pot dir que hi havia fora de la ciutat tant disgust y abatiment com dintre ardor y bona voluntat, encara que fossin molt més grans los travalls que aquí 's passavan.

En lo dia 13, cinch després del assalt, tornaren los enemichs á fer foch de fort y ferm: ab un' altra bateria de set canons á l' esquerra de l' *Imperial* combatiren lo rebellí, y estenent també 'l foch per la banda dreta, fou 'l castell atacat per las tres caras de nord, levant y ponent, méntres que també rebian molt dany d' aquesta nova bateria 'ls baluarts de Sant Pere y de Figuerola, la muralla de Sant Cristófol, la torre Gironella qui la flanquejava y tot aquell caserío. A la vetlla del dia 14 los baluarts de la part del nord del castell tenian apagats casi tots los fochs de canó, sens que dexessin de ferlo molt viu de morter, obus y fusell; en la vesprada 's montaren novas pessos, y altra volta 's féren los travalls de netejar los fossos y adovar troneras y marlets per' estar axis matex l' endemá després de dos horas de foch. Lo del castell y la ciutat no podia impedir que l' enemich anés treballant y avançant paralelas y trinxeras, trovantse ja á tret de fonsa, y axó feya que 'ls defensors de Monjuich, delmats per las balas, sens que las baxas diarias de 18 ó 20 homes puguessin ser cuertas pels de la ciutat, y rendits de fadiga no dexessin las armas de las mans. En la nit del 17 s' acostá al castell una columna d' infanteria qui pera sostenir á sos treballadors ovri un viu foch de fusell, y al instant, tement un altre assalt, se tocá generala en lo fort y en la ciutat, y tothom acudí á son lloch. Alarmas continúas, lluytas cada dia, travalls á la nit, axis passavan aquells tristos jorns los esforçats guerrers del castell.

Y cada un que 'n transcurria era més viu 'l foch dels enemichs y causava més dany y desgracias; encara que dos ó tres voltas las bombas de la ciutat y del castell cremaren llurs parapetos y faxinas y

féren callar llurs canons y umpliren de morts llurs baterias, ells eran molta gent, y fent en poch temps molta feina allargaren la paralela fins al gláicis del baluart ahont hi havia la principal bretxa. Lo dia 27 de juliol començaren á batre la muralla los quatre canons y altres tants morters qu' allí colocaben, y sols ab un dia varen quedar en lo castell 52 homes fora de combat y las obras arrasadas.

De situació tant apurada donaren part al general los governadors dihentli que creyan convenient abandonar lo revelli ja del tot arruinat y defensat sols per 82 homes, pus per allí podia l' enemich ficarse dins lo castell; mes N' Alvarez, qui no volia que 's parlés de donar un pas enrera, respongué: « Mantinguishi la guarnició fins al últim estrem. »

Y ho féren: lo dia 31 de juliol, després qu' una bomba tirada pel baluart de Santa Creu posá foch al repuesto de pólvora que tenia l' enemich en la torre de Sant Lluís y la feu saltar en l' ayre llansant molt lluny los cadavres dels qui allí s' havian fet forts, sortiren del castell sis miquelets y tres soldats, y poch á poch y mitx arrossegantse per terra arrivaren prop de la trinxera, y ab camisas enquitranadas cremaren totas las obras; y cuan en lo dia 3 d' agost des la torre de Sant Daniel començá l' enemich á batre lo fort del Calvari, encara 'l castell, pilot de sangonetas y fumajantas ruinas, com generós y ferit guerrer qui oblida son propi dany pera socorre al amich fael, se barrejá en la lluyta y més d' un cop conexeren los francesos la bona punteria de sos artillers.

La possessió dels encontorns del castell fou en los primers jorns d' agost motiu de furients combats; las ruinas de la torre de Sant Juan, des las quals podia interceptarse 'l camí de la ciutat al castell, foren recovradas y perdudas pels nostres dos ó tres voltas; lo monastir de Sant Daniel, plè de malalts y defensat per un destacament de pochos soldats, fou prè per asalt lo dia 3, morint en la lluyta 'l major qui menava als francesos. Casi tots los malalts fugiren, y las donas de Santa Bárbara sortiren á rebre 'ls ab lliteras, y portaren á la ciutat als qui no podian aguantarse drèts. Embestiren los nostres al enemich qui altra volta ocupá las ruinas de la torre de Sant Juan, y l' obligaren á retirarse á la trinxera; fins allí 'l perseguiren y d' allí 'l gitaren; mes aviat torná ab forças novellas, y miquelets y soldats se retiraren ab bon ordre á la ciutat los uns y al castell los altres. Aquella mateixa tarda sortiren aquestos altra ve-

gada; mes no pogueren penetrar en la trinxera que fou molt ben defensada.

L' enemich feya ja contra 'l revelli travalls de mina que per troverse roca viva no pogueren ser contraminats ab lo poch temps qu' era necessari; 'l dia 2 volá la mina, y des llavors los sitiadors arribaren al fosso. A dos cuarts d' onze de la nit del 3 començaren á enfilarse per la bretxa; mes descuberts pel centinella y rebuts ab una descárrega, s' entornaren cap á bax. A la matinada ho provaren altra volta, mes al sentir lo *¿quien vive?* no gosaren passar avant. Més ardits la nit següent pujaren ab gran quietut, y al veure 'ls lo centinella sols tingué temps de disparar lo fusell y fer un crit de *¡á las armas!* Set ó vuit bayonetes s' enfonzaren desseguida en lo seu cos, y al acudir la guarnició trová tot lo terraplé ocupat pel enemich. Un' hora durá la lluyta cos á cos y bras á bras en mitx de las tenebras illuminadas de tant en tant per la flamarada d' un cop de fusell ó de pistola. Los nostres al fi recularen, y de cent qu' eran sols cinquanta entraren dins lo castell. Lo seu comandant, capitá del segon batalló de Barcelona, no sortí del punt que se l' hi havia confiat, y ja que no viu, mort s' hi quedá.

Los enemichs s' establiren en lo revelli conquestat desafiant lo terrible foch del castell, y avançaren llurs travalls cap á la muralla; una mina volada 'l dia 9 umpli de ruinas lo fosso, y al matex temps novas baterias arrasavan tots dos baluarts y axamplavan la bretxa. Un darrer esforç fou intentat pels governadors: á la una de la tarda del 10 enjegaren trescents homes á las trinxeras enemigas: rabiosos, desesperats passen á foch y á sang als qui pensan en fer resistencia, y méntres tant los artillers que ab ells anavan clavan canons y creman parapetos; mes molt aviat revingueren los enemichs ab grans forces, y los nostres, carregats de llurs despullas, tornaren al castell.

Ja podeu pensar si treballarian de nit y de dia 'ls defensors de Monjuich y si provarian d' alsar murallots y obrir contrafossos y montar canons y refer troneras; pero res hi bastava: cincuantavuit canons, quatre obusos y vuit morters hi havian tirat 23.130 balas rasas, 3.092 magranas y 2590 bombas, y ja no hi havia sachs, ni botas, ni cavalls frisons, ni cap barricada que resistís un' hora á n' aquell foch infernal. No hi havia já canó montat, ni terraplé que tingués un pam de defensa; imposible era posar un sol centinella á la muralla, y la fusellada que no paraba un instant no dexaba sortir cap

travallador. Així ho digué En Blay de Fournás al general, y sens dilació maná N' Alvarez que pujés al castell l' ingenier principal de la ciutat. Inútil fou que 'l brigadier Minali dirigís ell matex als treballadors, volent fer cualcunas obras del tot necessarias; ab un hora 's quedá casi sensa cap, y de tornada á la ciutat informá al governador lo matex qu' havia dit En Fournás, afeginthi que creya convenient que la guarnició abandonés lo castell fent avans volar sos baluarts. Ferm com una roca 'l general li digué, sens respondre á cap de sas observacions, que la guarnició havia de defensarse fins al últim estrem y qu' ell continués adovant y reparant las obras arruinadas.

Pero cuan axó deya 'ls dos governadors del castell, considerant haver fet en sa defensa tot lo qu' homes podian fer y pensant al veure gran mohiment de tropas enemigas, resultat de ser rellevadas las guardias de las trinxeras, qu' aquella nit serian atacats, reuniren á consell de guerra tots los comandants dels destacaments qui formavan la guarnició y 'ls proposaren abandonar lo fort, pus era impossible resistir un altre assalt, y avans de caure presoners valia més anar ajudar als companys de la ciutat. Ab gran racansa y pena així fou decidit, y á las 6 de la tarda, després d' enclavar la poca artilleria útil encara, de carregar en carros los efectes que quedavan y de posar metxas encesas en los magatzems de pólvora y municions, la guarnició trista y compungida 's formá en la plaça d' armas. Encara llavors arrivaren plechs del general qui, lluny d' aprovar l' evacuació de la fortalesa, prometia premis y mercés als qui ab més coratge la defensessin; pero 'ls soldats ab molta quietut se posaren en marxa anant darrera 'ls governadors, y pel mitx del foch dels enemics qui no s' atreviren á privarlos lo pas, arrivaren ben ordenats á la ciutat, ahont (tant lluny estava del pensament de tothom que pogués ser Monjuich abandonat) foren rebuts ab gran alegría, creyentlos en los primers moments un reforç vingut de fora.

Casi tots estavan ferits y més de cinchcents quedavan sepultats en las ruinas del castell. Los governadors pensavan bé; tot lo qu' homes podian fer pera la defensa del fort, ells ho havian fet; y 'l siti y la defensa de Monjuich que passá trentaset dias ab bretxa overta, será sempre una de las més grans proesas que referirá la nostra historia. Fins N' Alvarez, cuan En Nash y En Fournás li demanaren qu' á no estar satisfet de llur conducta 'ls passés per consell de guerra, apro-

vá la resolució presa y premiá com era just lo coratje y abnegació d' aquells valents.

Encara eran pel camí cuan pavorós estrépit anunciá haverse arbolat lo magatzem de bombas y magranas; en lo de pólvora no hi prengué 'l foch. Instants després alguns soldats enemichs pujavan ab por per la bretxa; miravan per tots costats, y cridavan á llurs companys que 'l castell estava desert. Ab crits de goitx s' enfilaren tots per l' enderrocada muralla, y 'ls Imperials quedaren amos de lo que avans fou castell y llavors era pilot de negrencas y sangonentas ruinas.

L' ocupació de Monjuich fou objecte de gran festa en los acampaments del sitiador; des lo darrer soldat al general tots estavan certs de tenir d' aquella feta las claus de Girona á la má y que dins set ó vuit dias podrian al fi reposar de tanta fatiga y lluyta. Axis ho deya En Verdier al seu Emperador al aponderarli la gran fortaleza del castell guanyat pera millor dissimular la valentia dels defensors, y espressava també que may, en los quinze anys que portavan de guerra, s' havian fet operacions tant arriscadas y difícils com las d' aquella conquesta. « La ciutat no 'ns pot oposar més qu' una flaca paret per muralla, deya; cap esforços haurem de fer per enderrocarla, y estich cert de que ab vuit ó dèu dias Girona será nostra. » Vuit ó dèu dias! Hagués dit quatre mesos y no 's hauria equivocat de gaire.

IV

Assalt de la Ciutat.— Victoria.

Si s' en havian fet d' obras á la ciutat, y si s' en havia remogut de terra per ovrir fossos y bastir parapetos! tanta y tanta que per' atendre á la necessitat del castell y de dins j' havia manat la Junta en los primers dias d' agost que 'ls habitants donessin tota la tela que tinguessin y 'ls demés draps bons pera fer sachs. Las obras principals se féren en la part del nord, pel cantó de Sant Pere, cavant un foso en la plaça y aparedant carrers; en la torre Gironella, en lo portal de França que fou també aparedat, y en la bateria de Sant Cristófol, qu' eran los punts més amenassats; també en los forts se treballava en axecar los marlets y en fer nous terraplens, y tot axó sens confusió, sent circumstancia notable d' est siti l' ordre, la disciplina qui sempre regnaren entr' aquella gent per força atribulada al mitx de tant desconort. La mort y la destrucció que devant dels ulls sempre tenian no pogueren rompre la constancia d' aquells cors; ningú 's recordava qu' hagués perdut la casa, 'l pare ó 'l germá; 'ls ciutadans treballavan y lluytavan obeint com tropa vella, sens que jamay perdés la ciutat aquell aspecte de severitat y seriosa qui tant bé corresponia als tremendos fets qu' en ella succehian. Sols prenia trajos de festa 'ls dias ;ben poch en veritat! que revia alcuna càrrega de queviures menada per ardit traginer, ó també cuan arrivavan nous soldats á pendre part en los perills de la defensa. 69 voluntaris de Tarragona hi entraren lo dia 3 d' agost dexantne altres tants y més de presoners pel camí, y 'l dia 17, aprofitant un descuit de las guardias enemigas, uns 700 homes qui venian d' Olot. Fora d' aquestos casos la ciutat semblava un acampament la vigilia d' una batalla:

tothom fent son afer, y l' afer de tothom era treballar y batre 's pera defensar Deu y patria.

Y axis fou que cuan l' enemich, prèls lo castell qui dominava la ciutat á tret de fusell, l' embestí de ferm la trová ben apariada. Prenent per cap de trinxera la conquestada fortaleza y servintlos de primer treball lo camí cuvert de Monjuich, los Imperials se disposaren á atacarla pels costats de Sant Pere y Sant Cristófol, los quals, perdut lo castell, eran los més flachs de sas murallas. Set dias estigueren treballant y alsant baterias, sens parar per axó de batre 'l fort del Calvari, fins que 'l dia 19 al naxer l' auba romperen lo foch cap á la ciutat ab set baterias de canons, obusos y morters, disparant contra 'l baluart y la plaça de Sant Pere, 'l portal de França, la muralla de Sant Cristófol y tot lo caserío. No quedá l' enemich sens vigorosa resposta; mes encara que las nostras bombas y balas mataren molta gent y destruiren baterias y cremaren parapetos no impediren qu' en lo dia 29 fossin ja onze las baterias y 33 los ingenys de destruccion que contenian, ni que la trinxera tingués ja unas 250 canas. Las obras vellas y novas de la muralla y de la plaça de Sant Pere quedaren mitx arrasadas; lo cuartel vell nomenat dels Alamanys ahont s' hi posaren en bateria tres canons á las finestras, fou arruinat; en lo cuartel nou del matex nom, prop del altre, hi havia una bretxa que podia donar pas á 60 homes formats en filera, y també hi havia bretxa overta á la muralla de Santa Lluçia. Las casas patiren molt; los morts y ferits tant soldats com paisans foren en gran nombre, y una bala de fusell malferí en lo front al marescal de camp En Joaquim de Mendoza qui, havent demanat á N' Alvarez que l' empleés de comandant ó de soldat ras, com fos sa voluntat, manava 'l petit baluart plá dit de Sarracinas.

També axecava la ciutat novas baterias á proporció qu' aumentavan las enemigas: á l' hort d' En Managat, á l' eglèsia de Santa Lluçia prop del altar major, y fins dalt de la volta de la Seu s' hi posaren canons pera batre la trinxera; la darrera sobre tot, ideada per N' Alvarez, causá molt dany al enemich, y axis fortificada la volta y terrat de la eglèsia la guardia de capellans qu' allí hi havia des lo començament del siti, manada per un canonge, pogué no sols servir de guayta, sino fer á n' als de fora foch continuo de fusell.

Horrible espectacle era dabó axis dins la ciutat com defora veure las baterias al arribar la vesprada: plenas de cadavres, rogenças de

sang, ab canons descavalcats, cremadas ó caigudas per terra las faxinas, botas y sachs qui servian de defensa, eran vera mostra de la feresa humana. Las tenebras eran aprofitadas pera netejarlas dels morts y adovarlas á fi de tornar l' endemá á l' empresa destructora; defora la ciutat comparexian pera ferho brigadas de treballadors qui rellevavan als cansats de la lluyta; mes dins los matexos homes ennegrits de la pólvora dexavan la metxa per' agafar lo magall, y passavan la nit treballant després d' haver passat lluytant lo dia.

Y no solsament se pugnava ab los canons y morters: combats d' avançadas y *guerrillas* n' hi havia cada jorn, y entr' ells fou notable 'l del dia 26 d' agost. Una columna francesa de 200 homes ocupá unas casas prop de la torre Gironella, després d' haverse retirat la guardia espanyola; mes encara aquesta era pel camí cuan arribaren dels forts del Condestable y dels Caputxins dos destaments de 60 homes, y reunits ab la guardia caigueren dessobre 'ls enemichs á la bayoneta, deslliuraren tots los presoners qu' havian fet, y 'ls féren fugir dexant 4 oficials y 10 soldats morts y 29 presoners.

Exos fets d' armas y 'l sentiment de patria tan viu en lo cor dels Gironins, feyan que l' ardorós entusiasme no baxés ni d' un punt, y que, desvanescuda la primera impressió de la pérdua del castell, á ningú se li ocurrís la possibilitat de rendirse. Además de las funcions que molt sovint se feyan en la catedral pera demanar la victoria al Senyor de cel y terra, cada vespra en moltas parroquias hi havia novena, trisagi ó altrás pregarias, y allí, al estrépit de las canonadas ó de las bombas qui per prop queyan, un frare esplicava á reduhit concurs de donas, pus los homes treballavan en las fortificacions ó combatian, las malifetas dels soldats d' En Napoleon per tot arreu, ó ab exaltadas y fogosas paraulas ensenyava l' estreta obligació que té tothom de defensar la terra patria y la gloria sens fi que corona als qui per ella moran. Sos dictats corrian després de casa en casa, y per tot encenian lo matex patriotich foch qui feya batre llavors, com sempre, 'ls cors de la clerecia. Mes N' Alvarez y las Juntas, encara qu' exemple pera tots de fortaleza y constancia, veyen lo que 'l poble no veyá y pensavan lo qu' ell no pensava: veyan qu' ab los escassos defensors de la ciutat no era possible entretenir ab surtidas y grans combats los treballs del sitiador; veyan que s' ovrian bretxas y que las malalties d' istiu, agravantse ab lo cansament y la vida agitada de tothom, umplia de malalts las casas y 'ls hospitals;

veyan que la pobresa entrava per moltes parts ahont avans hi regnava abundancia; que 'ls queviures s' acavarian, y pensavan en lo jorn en que no sent la ciutat deslliurada no 'ls quedaria altre recurs que ferla fossar de tots ó rendirla als estrangers. Axis ho havian dit los missatgers de N' Alvarez al general de Catalunya, y la Junta Superior del Principat havia tramès llurs crits de socós á la Suprema Central d' Espanya. « Dins las murallas de Girona per sempre venerables, deya la Junta catalana, s' han vist maravellas que molts pot ser creuran pertanyer solsament als temps heróichs de la falla..... Corrin com lo llamp las ordres y 'ls ausilis pera deslliurar á Girona; no vulla Deu que ab sa anomenada immortal rebin nostres fills y nets la vergonyosa memoria de que res havem fet nosaltres per' ajudar á sos valents ciutadans. »

No fou sorda la Junta Central á tan punyentas rahons, y al mateix temps que doná ordres pera que fos la ciutat socorreguda enviá vuit milions de rals pera disposar cuan fos necessari á la patriótica empresa.

Era llavors general dels escercits d' Aragó y Catalunya En Joaquim Blake, y per las instancias de la Junta catalana y dels missatgers de N' Alvarez y per las ordres de la Suprema Central volgué, ja que no deslliurar á Girona, pus á tant no s' atrevia, donarli al menys un socós de queviures y soldats. Per axó marxá á Vich ab una divisió de tropa, y després de reunir miquelets y somatents disposant en tot d' uns 8000 homes y 1500 cavalls y de formar gros comboy 's dirigí á Sant Hilari y á l' ermita del Padró, distribuint des aquell punt sas tropas y dictant las disposicions necessarias pera suplir ab militar inginy las forças que no tenia. Lo dia primer de setembre fou 'l senyalat pera donar l' esmbestida.

Sabia En Sait-Cyr lo que passava y lo socós que 'ls espanyols portavan á la apurada ciutat; mes enganyat per falsos espías cregué que 'l punt per pas elegit seria 'l camí d' Hostalrich qui era 'l més fácil y natural. Reuni, doncs, sas forças esbarriadas, y dexant dos divisions als encontorns de la plaça pera guardar los acampaments y las trinxeras s' establí, junt ab lo general Verdier, pel cantó de Brunfanyá y Brunyolas, segur d' escarmentar als qui volguessin passar. Y cap dubte tingué d' haver endevinat los pensaments de l' enemich ó d' haver tingut d' ells ecsacta nova, cuan per entre mitx d' espessa boira sentí qu' operaban pel seu devant moltes forças espanyolas.

Allí estava en efecte N' Enrich O' Donnell ab sa brigada y una divisió fent sempre com si anés á embestirlo, pero sens sortir may de sas posicions, y axis estigueren tot lo dia sentintse 'ls dos ecerscits y casi no veyentse.

Méntres tant grans cosas succehian en lo plá de Girona. Entre set y vuit del matí la divisió de Westfalia qui guardava 'l camp des Montagut fins al Ter y qui per la marxa de tanta tropa havia cuvert las guardias de la trinxera, fou atacada pel mitx y pels costats per axam de miquelets y somatents, menats pel coronel Clarós y 'l doctor Rovira. Son general fou mort d' un cop de sabre per un miquelet, y 'ls alamanys no tingueren altre recurs que retirarse á Sarriá, dexant abandonat lo camp á las forças catalanas. Aquella nit ja havian conegut los de Girona que cualcuna cosa extraordinaria succehia al veure que l' enemich no feya foch y que retirava casi tots los canons á Monjuich, y axis fou qu' al sentir la fusellada de fora ningú dubtá de que fos arriuat lo tan desitjat socós. Los primers oficials de miquelets d' En Clarós qui entraren en la ciutat foren rebuts ab goitx sens igual, y desseguida qu' esplicaren al Governador que per la banda d' Olot venia 'l comboy, N' Alvarez disposá la surtida de 800 homes y 23 cavalls menats per En Blay de Fournás perquè, junts ab miquelets y somatents, anessin á rébrel, y també perque fessin revenir l' aigua pel rech dels molins estroncada pels sitiadors. Reunidas exas forças embestiren á totas las guardias y detacaments del plá: la divisió de Westfalia fou del tot destrossada, y foren clavats los morters del puig d' en Roca y cremats nou acampaments. Al matex temps En Manel Llauder, tinent d' Ultonia, ocupá l' ermita de la Mare de Deu dels Angels, y per aquell punt passaren cap á la ciutat molts pagesos ab viandas y provehiments.

Lo marescal En Garcia Conde ab 4,000 homes de peu, tropa, miquelets y somatents, y 500 de cavall feya d' escolta al comboy, compost de uns 1,050 animals de bast carregats de ví, farina y altrás cosas, y una cincuantena de bous, menat tot pel domer de Llorá. A dos cuarts d' onze del matí arriuvá al poble de Bascanó, y disposat lo convenient per l' embestida caigué dessobre la divisió d' En Lecchi, la dispersá fentla fugir cap á Palau y Fornells, y deslliurat d' enemichs tot lo camp y passant per Santa Eugenia entrá en la ciutat ab tropas y comboy al mitx de gran temporal, que no impedí que tots los abitans de Girona estessin pels balcons y pels

carrers saludant ab aclamacions d'alegria 'l refors que 'ls arrivava.

Mes al fi sospità En Saint-Cyr la treta que li fou jugada, y á tota pressa torná á Fornells ahont trová 'ls fugitius d' En Lecchi; sens dilació disposá qu' En Verdier tornés ab sas tropas al plá, y aquell matex vespre començá aquest general á rependre las antigüas posicions, fent ab sa cavalleria alguns presoners dels paisans y soldats qui havian sortit de Girona.

A tota pressa també anaren revenint pels colls de la serra 'ls regiments qui ab lo general sórtiren á oposarse al pas del comboy. Los primers arrivats en número de 3,000 homes caigueren l'endemá de bon matí dessobre 'ls miquelets d' En Clarós y 'ls somatents del doctor Rovira, apoderats de Portsacreu, Sarriá y Puig Montagut, sens poder ferlos perdre un pam de terra, y méntres tant una columna de 300 homes de la ciutat surtí y campejá pel pla de Sant Daniel qu' encara estava abandonat; s' apoderá dels efectes qu' hi havia en lo monastir, ocupá alcun temps las baterias y trinxeras enemigas, fins qu' arrivant refors á la tropa de Monjuich la obligá á tornar á la ciutat.

Bell cop de vista oferia Girona y sos encontorns; per las plaças y carrers y defora prop de las murallas estavan acampadas la major part de las tropas vingudas y 'ls somatens y traginers qui las acompanyaren; la varietat dels trajos, tanta barretina vermella, 'l semblant joyós de tothom, los Imperials enganyats y en molts punts escalabrats y malmesos, los camins deslliurats y overts, los pagesos qui portavan verdura, ous, gallinas y altres queviures, donava tot plegat un aire de goitx y festa al lloch qui feya molt temps solsament lo tenia de desconort y dol.

Cap á la tarda del dia 3 de setembre 'l marescal de camp En Garcia Conde emprengué altra volta la marxa ab part de sas tropas, las cavallerias del comboy, 'ls somatents y 'ls presoners francesos qu' hi havia á la ciutat. Res féren los enemichs per' impedirli 'l pas, y arribá sens novetat á Hostalrich. Lo regiment de Baza, una companyia del d' Iberia y miquelets de Talarn, Vich, Cervera y Manresa, en tot 2,790 homes de la seva divisió quedaren en la ciutat, ahont hi feyan prou servey. Lo general Blake, content pel bon succés de la jornada, 's va retirar á Olot.

Un' altra surtida feren 500 homes de la ciutat cap á l' ermita de la Mare de Deu dels Angels pera netejar lo camí dels enemichs qu'

altra vegada l' ocupavan y fer pas á molta gent qu' allí hi havia reu-
nida ab viandas. Tot en lo principi aná bé; las guardias francesas
foren esventadas per tot arreu; mes després revingueren ab força y
'ls nostres tingueren que acullirse al raser del fors sens que pogues-
sin passar los pagesos de l' ermita. L' endemá, dia 6, l' enemich re-
prengué aquell punt després de gran foch, y 'l brau destacament
qu' l guardava, no volent rendirse may, fou casi tot esterminat.

Restava solsament allunyar á n' als miquelets y somatents d' En
Clarós y d' En Rovira, y 1500 francesos anaren á trovarlos en lo turó
de Sant Gregori; valents los minyons catalans los embestiren com
feras, mataren al general Joubas, y fugitius y vencedors baxaren
barrejats fins á la bora del plá. Llavors N' Alvarez sortí de la ciutat
ab 1000 soldats de peu y 25 de cavall, y amenassá Santa Eugenia;
pero ja 'ls miquelets anavan de retirada, y sentint lo general que
poch á poch s' allunyaba 'l foch torná á tancar-se en la ciutat.

Encara qu' en tots aquells dias no estigueren los francesos pera
fer foch ni continuar llurs travalls de trinxera, ja podeu pensar que
las nostras baterias no foren mudas ni 'ls nostres treballadors havian
d' estar vagatius. Los canons de la ciutat y dels forts del Condestable
y del Capítol causaren molt dany á las obras del siti, y las brigadas
travallaren en tapar bretxas, enfondir fossos, axecar nous murallots
y fortificar los carrers.

Des lo dia 9 de setembre torná l' enemich á estar com avans;
aquella mateixa nit començá á recompondre las obras espatlladas y á
ferne de novas, y 'l dia 13 rompé altra vegada 'l foch contra las ba-
terias de la Seu, Sant Cristófol y Managat y 'l cuartel nou d' Ala-
manys. Encara més treballá aquella nit, y ab altres fossos y camins
cuverts se posá á tret de pistola de la muralla de Santa Lluçia; axecá
duas ó tres baterias novas, y l' endemá feu gran foch de canó y fusell
contr' aquells punts y además contra la plaça de Sant Pere, 'l cuar-
tel vell d' Alamanys, la muralla de Santa Lluçia, y 'ls baluards de la
Mercé y Sant Francisco, tirant també á la casas moltes bombas y
magranas. Molt fou 'l dany que rebé la ciutat, y pera retardar los
travalls del sitiador, ja que llavors podian los de dins disposar de mes
gent qu' avans, resolgué N' Alvarez fer una surtida y embestir la
trinxera pel portal de Sant Pere de Galligans. Entre duas y tres de
la tarda del dia 15 dos columnas de cinchcents homes de tropa y
miquelets quiscuna, brigadas de treballadors, mestres de casas, fusters

ab llurs einas y artillers ab camisas enquitranadas, sortiren cap á la trinxera y las obras de la montanya de Monjuich l' una, y l' altra contra la bateria de Santa Llucia. Un' altra columna de 200 paisans armats havia de pujar á Sant Daniel per' entretenir als enemichs qui ocupavan lo monastir. Las duas primeras cumpliren bé llur obligació; esventaren á las guardias de las trinxeras y baterias y comensaren á clavar canons y á arrasar y cremar baterias; mes la tercera, al topar ab un piquet de francesos qui li feren foch, torná á tota pressa á la ciutat, y las altras, al veure la fugida, dexaren lo treball y també, sens obeir als comandants, correren á ampararse en las murallas.

Altra volta foren overtas las quatre bretxas ó portells de Santa Llucia, de Sant Cristófol y dels dos cuartels d' Alamanys, quedant també enderrocada la muralla del fort del Calvari. D' un instant á l' altre podia l' enemich embestirlas, y per axó fou senyalat á tothom lo lloch de combat y quedaren designats los comandants de las bretxas: En Rodolf Marshal ho era de la de Santa Llucia; En Blay de Fournás de las altras tres.

Los francesos suspengueren lo foch á las 3 de la tarda del dia 17; alsaren bandera blanca en las ruinas de la torre de Sant Juan, y tocant llamada espanyola un timbaler y dos oficials baxaren fins á rans de la trinxera. Lo comandant de la bretxa de Santa Llucia 'ls feu deturar, y enviá un soldat al Governador dihentli que portavan per' ell un plech. « Qu' immediatament se retirin, digué N' Alvarez; jamay he d' entrar en pactes ab llurs generals. »

Los missatgers s' entornaren, y tot aquell dia y l' endemá 'l foch continuá sos terribles estragos. Per la ciutat ja 's deya que l' enemich anava á embestir las bretxas, y en efecte un extraordinari mohiment de tropas al clarejar l' auba del dia 19 feu creure que l' hora del gran perill n' era arribada. Las campanas tocaren á somatent, los clarins y timbals la generala, y soldats y paisans acudiren als llochs senyalats. Los vells, las donas, la gent inútil pera lluytar se tanca- ren á casa, ó correren á las eglesias per' adorar lo Sagrament en to- tas esposat; angunia y congoxa oprimian lo pit dels uns, entussiasme y bélich ardor umplenavan lo cor dels altres. N' Alvarez ab los seus ajudants corria d' una banda á l' altra donant disposicions com bon cabdill, animant á tothom, recordant l' estimat nom del rey, símbell de patria, prometent victoria, y esposantse també com bon soldat ahont lo perill era més gran.

A mitx dia totas las bretxas podian facilmente donar pas als enemichs, y unas tres horas després, cuan més furients eran lo bombex y l' espatech de la metralla, sortiren de Sant Daniel y de las ruinas de la torre de Sant Juan quatre columnas de mil homes quiscuna, dos alamanyas, una francesa y un' altra italiana. Correns venan, ja s' acostan; los cors batan depressa, las mans s' aferran al fusell y á l' espasa... Deu del cel, ajudeu la bona causa!

Y l' ajudá!... Totas quatre columnas se tiraren al assalt al matex temps, y pujaren per las bretxas de Santa Llucia, de Sant Cristófol, dels cuartels d' Alamanys, y del fort del Calvari. En mal hora hi pujaren! Malmesos los enemichs devant lo Calvari, no tenen millor sort á Santa Llucia, per mes que duas vegadas arriuin molts dalt del portell: tots cuants lo trepitxan allí matex moran; pero ahont lo combat es mes encés y la lluyta més terrible es á Sant Cristófol y als cuartels d' Alamanys. En aquellas bretxas estava arrenjerada la nostra tropa á pit descubert, sens témer la metralla ni las pedras qu' en l' ayre saltavan rebotidas per las balas y magranas. Un núvol de foch sortí de las bretxas, y al aclarirse 's pogué veure que l' enemich ja s' enfilava per las ruinas de la muralla, que ja arrivava á dalt. Llavors rès més se va veure sino brassos enarbolats, homes agafats uns ab altres, cossos qui rodolovan cap avall; espessa fumera, escalfada pel alé bullent de tants pits enrabiats, rodejava als combatents, encara que sens parar rompés la sanguinosa boira 'l llampar dels sabres y de las bayonetas. Puigs y plans ressonan ab l' estrépit de la furienta lluyta; enrera van ells ¡ victoria! mes nó que tornan, y aquesta vegada avancen y casi son ja á dins. Altra volta gitats fora, altra volta revenen ab furia més gran; flaquejan los Gironins, y ara son los nostres los qui van enrera. Aquells mils homes fets tots un pilot, avançant ó reculant tots á la una, enfonzant los peus en sang y palpitajantas entranyas, lluytant aferrats com cans de presa en aquell petit espay, entremix de ruinas; las campanas tocant á somatent, los enragullats alarits dels combatents, era tot plegat lo cuadro més feréstech, més horrible qu' hagués pogut somiar may 'l gran poeta de Florença. Ja entran los francesos al pati del cuartel; á cops de bayoneta, á gabinetadas, á cops de pedra s' hi fan soldats y paisans; l' enemich recula altra vegada espahordit pel foch d' infern que li fan de tots los forats y finestras y per l' impenetrable mola de ferro que cap á fora l' empeny, cuan pera completar l' horror, l' estrépit y la mortandat

una part del quartel, batut sens parar pels canons de la trinxera, 's desplomá dessobre d' ells, axecant gran polsaguera y sofocant per un instant lo soroll del combat. Gemechs apagats, confusos crits, fou solsament lo que llavors s' oigué; mes desseguida, passant los nostres per dessobre runa y pedras, caigueren contra 'ls espahordits francesos qui ja no 's retiravan sino que fugian. Al peu de la torre Gironella poden llurs comandants detenirlos, y á cops de sabre, pus las ordres ja no hi bastavan, ferlos girar de cara 'l foch, y reforçats ab los italians de la quarta columna, menarlos altra volta vers la bretxa; no 'ls esperan los braus de Girona; ans bé ferro en má, ab dalit més gran correren á embestirlos, y la lluyta recomensá fera com may en lo pedragam de las caigudas parets. La torre Gironella aclaria de tant en tant la sangonenta barreja ab sas balas y magranas, y cuan son comandant caigué mal ferit y conegué haver ja enviat al enemich l' últim missatger de mort, encara volgué pendre d' ell comiat tirantli sa espasa de punta. Tres horas havia durat la lluyta cuan l' enemich per darrera volta fugí esbarriat d' aquellas bretxas clapadas de sang, cuertas de foch, donantli alas la por y la metralla dels baluarts y dels forts.

En aquell moment se vegé baxar per una bretxa á un soldal d' Ulltonia, y un per un anar mirant las esgarrifosas caras dels cadavres; era 'l pobre assistent del tinent coronel Makanti qui desconortat buscava al seu amo á qui havia perdut en la darrera embestida. Al últim se deté prop d' un cos mitx nú, desfigurat; l' alsa, l' esguarda, 'l reconex al fi, y ab sanglots y plant l' embrassa y besa son front esberlat. « ¡ Ah! mon senyor, diu, amo meu!... Trenta anys fa avuy qu' us servia, trenta anys que 'm donavau menjar y qu' ab vostra roba 'm vestiau... Avuy, mon senyor, seré jo qui us donaré vestit... » Y méntres corrian rius de llágrimas per sos bigotis blanquinosos, se tragué 'l capot y 'l tirá demunt lo despullat cos de son amo. D' allí se l' emportaren dos miquelets casi á la força, pus llavors més que may rebotian pel pedragam las balas y la metralla.

També morí l' ardit comandant de la bretxa de Santa Llucia, l' irlandés Rodolf Marshal; sas darreras paraulas foren que moria content per la santa causa nostra. Deu hagi perdonat al pobre estranger qui vingué de tant lluny per' ajudarnos y aquí trová la mort!

Mes de mil homes perderen los enemichs, además de moltas armas que foren trovadas en las bretxas. Los defensors de Girona tingueren 78 morts y 488 ferits.

Tots los llibres d' aquell temps dihuen que n' obstant lo greu perill qu' á tothom amenassava, 'l fer combat de las murallas y 'l bombox que no pará may, tot se feu ab ordre y quietut dins la ciutat bax la direcció de las Juntas y l' Ajuntament reunits al primer toch de somatent. Las donas de Santa Bàrbara anavan fins á las bretxas á recullir ferits, y quatre quedaren també feridas; frares, capellans, vells y criaturas las rellevavan en la cristiana feyna, y tot los pobres ferits trovaren prompte y bon assistiment.

Era ja vespre y encara 's sentia 'l retró dels canons; mes en lo cor dels entussiasmats vencedors no ressonava com veu d' estermini, ans bé com joyosa salva qui galajava la posta de sol del que verament fou y será sempre 'l GRAN DIA de Girona.

V

Bloquex. — Fam. — Capitulació.

Prou passaren los Gironins la nit á la murallas armats y vigilants, no volent qu' una fellonia dels enemichs logrés lo que llur esforços no alcançá; mes los francesos no pensavan en tornar á posar los peus en aquellas bretxas per ells de tan trista remembrança. Escarmentats ab la tremenda llissó, ells, los invencibles, los qui ja llavors embafavan á Europa ab la ridícula jactancia de ser més valents que tothom, cónegueren no poder entrar per força en la ciutat y convertiren lo siti en rigurós bloquex, refiats de que més forts qu' ells havian de ser lo temps, las febras y la fam.

Fam no n' hi havia encara en la ciutat, pero poch s' en mancava: passats los quatre mesos pels cual se féren provisions, menjats los caps de bestia qu' havia portat lo comboy, la tropa tenia ya per tota racció un plat de favas y una mica de blat, que molts havian de moldre com podian, pus la farina era acavada y 'ls molins de sang no donavan l' abast al consum. Los ciutadans acomodats havian anat menjant y donant los queviures que reuniren avans del siti y no 's tractavan gaire millor que 'ls soldats; no parlem doncs de la miseria en que 'ls menestrals estavan, miseria tan gran que de poch servian las bonas disposicions del Governador perquè en lo possible no pujessin de preu 'ls articles més necessaris y las moltas caritats que feyan ell, lo senyor Bisbe, 'ls frares y las familias de més hisenda. En 13 de setembre maná 'l Governador que 's vengués blat á fiar á tothom qui ab certificació del rector acredités sa pobresa per causa del siti y prometés pagarlo en millor ocasió; en los convents se donava sopa als mitjdias, y tothom en fi 's mostrava tan bon cristiá en socorre 'l

pobre com bon soldat en combatre l' enemich. Mes depressa depressa aná la miseria crexent, y aviat, si encara hi havia qui podia donar diners, foren molt pochos ó cap los qui pogueren donar vianda. La carn sobre tot era lo que més faltava; ni 'ls hospitals ne tenian pel caldo, y com tampoch hi havia ja medicinas, axó feya que 'ls convalescents se morissin y que 'ls malalts no 's guarissin. Per remediario un poch la Junta militar disposá en 8 de setembre, després de consultar lo cas ab doctors, que 's matessin y venguessin per carn los cavalls, esceptuant los de l' artillería y del escuadró de Sant Narcís, fentse á la sort cada dia los qui havian d' anar al escorxador mediant un rebut del seu valer donat á n' als amos pera ser pagat cuan se pogués. Lo 26 de dit mes començá la matansa pera donar cada tres dias una racció de carn als soldats y fer caldo pels malalts; N' Alvarez qui ja havia entregat tota la plata obrada que tenia, feu present de son millor cavall lo dia en que la sort li tocá, y lo matex féren sens queixas ni descontent tots los paisans y militars.

També 'l diner s' acabava y des lo primer de setembre tothom estava á mitja paga, per mes qu' á la defensa s' haguessin aplicat totes las contribucions y drets y la plata obrada fosa á la Seca, y que ab patriotisme may prou alabat clerecía y ciutadans donessin moltas mils lliuras. Los depósitos eclesiástichs, los cuartos que 's recullian en los sochs de las eglesias, tot serví per la santa causa.

Figureuvos, doncs, cuan havia de patir l' esperit del bon Governador al veure tanta miseria y al pensar que la mort de tots havia de ser lo fi de tants afanys y de tan heróica resistència. Ell qui pensá ser lo dia 1er de setembre 'l darrer de son agonía y feu quedar á n' als mils homes d' En García Conde qui 's menjaren en pochos dias tót lo comboy y encara més, pensant qu' al menys revindria aviat l' escercit á desliurar á Girona, mirava passar dias y dias y cada un se n' emportava una esperança del seu cor. La seva pena 's desfogava en los crits d' ajuda que dirigia al general Blake y á la Junta Central; mes esforçat cabdill ningú més veyá las penas que li desgarravan lo pit: pels soldats, pels ciutadans sols tenia varonils paraulas d' esperança. « Lo dia de la suspirada llibertat s' acosta, 'ls deya, y en lo poch temps que per arriar falta encara, la religió, 'l rey, la patria demanan que 'ls fem los darrers y més dolorosos sacrificis. »

Al clarejar lo dia 25 de setembre la forta fusellada que 's sentí

per la part de Castellá fou dols conort pel acongocat general, y al veure que 'ls enemichs se retiravan depressa del cim de Sant Miquel y de totes las colladas y qu' entravan en la ciutat alguns pagesos ab queviures, no dubtá que fos ja arriuat lo desitjat socós y maná que sortís á rebrel una forta columna. En efecte, 'l comboy era qu' á Hostalrich havia reunit En Blake y qu' escoltat per 12.000 homes y carregat demunt 2000 animals mená 'l marescal de camp En Lluís Wimpfen cap á la Bisbal, prenent d' allí per la serra 'l camí de Girona. Anava á l' avanguardia N' Enrich O'Donnell ab sa brigada de 2000 homes, y ja fos qu' anés ell massa depressa ó En Wimpfen, embarrasat ab lo bestia, massa poch á poch, succehí qu' En Saint-Cyr, qu' aquesta vegada prengué més acertadas disposicions, pogué ficarse al mitx dels dos. N' O'Donnell qui reunit ab los destacaments que surtiren de la ciutat y del fort del Condestable s' havia deturat á la vista de sas murallas esperant lo comboy, 's trobá soptadament rodejat d' enemichs, y no tingué més remey qu' ovrirse camí á cops de bayoneta, arriuant á Girona ab 1130 homes y doscentas cavaleries del comboy. Méntres tant las columnas enemigas embestian á n' En Wimpfen, qui sols pogué salvarse dexant tot lo bestia en mans dels francesos y també molts presoners, y 'ls Gironins vegiren des llurs murallas passar als acampaments sitiadors los queviures tan co-bejats y també penjats en forcas als pobres tragineros qui 'ls conduhian.

N' O'Donnell acampá aprop del fort del Condestable y dels Caputxins, y com la gent que portava feya aumentar lo consum sens fer cap servey, pus se veyá que l' enemich no volia repetir las embestidas, disposá 'l Governador que s' allunyés aviat. La vigilancia del cordó francés no li permeté marxar fins á la nit del 13 d' octubre, y ab ardiment que 'ls enemichs no esperavan emprengué 'l camí més ben defensat qu' era 'l del plá. Formats en massa anavan aquells valents esventant tot lo que á llur pas s' oposava; posaren l' alarma y confusió en tots los acampaments, y per fi passaren, perdent sols uns cuants homes de la retaguardia y algunas de las familias de Girona que 'ls havian seguit pera lliurarse dels horrors del siti.

També 'ls francesos experimentavan quant travallosa era l' empresa qu' havian escomé; alarmas continuas y la necessitat d' impedir l' entrada de viandas en la ciutat, feyan que casi cada nit la passessin tots al ras, y axó y l' escassés de provisions per la dificultat de portar comboys aumentavan los malalts fins á passar de dos mil. Poch

estrago causavan llurs baterias que sols de tant en tant enjegan alguna bala á las bretxas y alguna bomba á la ciutat; los soldats de la trinxera s' escopetajavan sens parar ab los de la muralla, y de tant en tant s' acostavan á las bretxas partidas de tiradors com si volguessin assaltarlas, encara que 's retiravan á las primeras metralladas. Tots llurs travalls consistian en obras pera cubrirse dels fochs de la ciutat. Llavors En Saint-Cyr havia ja perdut la gracia del seu Emperant per haver criticat sens mirament las ordres esecutivas que de Paris li trametian; per reemplaçarlo fou nomenat lo marescal Augereau, duch de Castiglioni, y tantost arrivá 'l nou general á Fornells ab refors de gent y provisions de boca y guerra que fou 'l dia 14 d' octubre, s' observá més decisió en las operaciones del siti, encara que sens empendre res formal ni decissiu. Lo foch del castell y de las trinxeras fou més viu, ab més frecuencia s' arrimaren destacaments á las murallas; las casas del carrer del Carme, fora del baluart de la Mercé, y las ruinas del rabal de la Rutlla foren ocupadas, y sobre tot axecant nous fortins, vigilant lo Puig Ventós, únich punt per ahont entravan de tant en tant en la ciutat propis y pagesos, feu l' enemich molt més estret y rigurós lo bloquex; fins arrivá á posar gossos en los camins y á estendrehi cordas ab esquellas per avisar de nit á las guardias dels acampaments.

Los de la ciutat estavan com sempre animosos, y savent que l' exercit espanyol era per aquells encontorns refiats més que may de ser prompte deslliurats. Pensant que l' enemich no trigaria á tornar á las bretxas y somiant nous jorns de gloria com lo 19 de setembre, soldats y paisans no donavan treva á la feyna y sens parar treballavan en fer fortificacions en la murallas y carrers pera defensar pam á pam la terra de la ciutat aymada. Com la pólvora y las altras municions començavan á anar escassas las estalbiavan pera millor ocasió, y sols feyan foch pera respondre á l' enemich ó cuan las columnas francesas, passant d' un acampament á un altre, s' acostavan massa als portals, sent ja tan estret lo cercle qu' á Girona oprimia y tant de prop l' empaitavan los francesos que llurs avançadas y las nostras, en las ocasions, qu' eran pocas, en que no s' injuriavan ó 's batian á bayonetadas, feyan conversa las unas al costat de las altras. Mes ni 'l rigor del bloquex ni la crueltat de l' enemich qui fusellava á cuants volian traspasar la ratlla, foren prou pera impedir que portats per l' obligació uns, pel patriotisme altres y per la cobdicia del guany

pochs, entressin de tart en tart en la ciutat correus, propis y pagesos ab cartas, noticias ó 'ls pochos queviures que podian portar desobre.

Tres propis arriats á la nit del 14 d' octubre umpliren de goitx los cors de ciutadans y soldats: lo general Blake escrivia al senyor Bisbe y al Governador qu' aviat enviaria ausilis per' alivio dels braus defensors de la ciutat, y quatre nits després hi hagué nova alegria y novas esperanças al veure arriar, además de alguns pagesos ab biram, altres propis ab las matexas promesas y 4,000 duros pera la Real Hisenda. Y no n' hi havia cap dubte: las grans fogueras que 's veyan per la banda de Santa Coloma y 'ls cims de Sant Grau y Sant Gregori, y 'ls mohiments qu' en grossas columnas feya l' enemich, deyan als Gironins que 'l socós ja venia, que ja era arriat. ¡Oh socós desitjat, conort qu' havias de ser de tants travalls y afliccions, Deu 't dó bon camí aquesta vegada!

En efecte, la host d' En Blake acampada á Brunyolas era la qui causava aquells mohiments de tropa y qui va encendre las fogueras cremant alguns acampaments enemichs; mes fins á primers de novembre no tingué 'l general reunit lo comboy á Hostalrich y disposat tot lo necessari. Allavors, empero, l' embestí ab grans forças lo marescal Augereau, y méntres ell se retirava cap á Vich, N' O' Dónnell qui s' havia quedat á Santa Coloma, fou dispersat y perdé bagatxes y provisions. Y encara feu més lo marescal en dany dels Gironins y de las nostras armas: volent que perdessin tota esperança de reunir y rebre comboys atacá 'l poble d' Hostalrich, natural punt de depósit, hi entrá á foch y á sang lo dia 7 de novembre, y cremá todas las provisions enmagatzemadas per' ausili de Girona.

Gran congoxa 's passava en la ciutat aquells dias; ningú dubtava de que 'ls amichs eran aprop, tothom esplicava á sa faisó las estrordinarias anadas y vingudas dels regiments francesos, las canonadas que 's sentian y la gran claror que pel costat d' Hostalrich se veyá. Uns deyan que 'ls espanyols avançavan lluytant y cremant, altres que lo que cremava era Hostalrich; ningú, empero, 's pensava que la desgracia del nostre exercit hagués arriat á tant com era la veritat, y axís fou que quant lo dia 10 de novembre entrá en la ciutat un propi del cuartel general ab plechs d' En Blake contant lo succés y dihent que sas pocas forças no li permeterian atacar al sitiador ni fer cap més provatura per' enviar á la ciutat los queviures y

municions demanadas, s' apoderá gran tristor de militars y paisans. Fou aquell per la ciutat un dia d' amargura per més qu' en sa situació parexia que res podia augmentar ja 'l desconsol de la gent; pero sí l' aumentá: á tots los dols que portavan los Gironins s' hi afegí 'l qui més ferex al cor: des aquell jorn portaren dol de l' esperança.

¡Ay! cuant y cuant anyoravan aquells dias de furienta lluyta en que may parava l' espatech dels canons, en que las bombas queyan com pluja, en que 'ls francesos embestian las bretxas! Llavors al menys morian al mitx del retró de la batalla, ferint al enemich, exhalant lo darrer senglot com bons soldats qui defensan llur bandera, com bons fills qui combaten per la patria, llur mare benvolguda. Però morir de fam! morir al hospital sensa remeys, sensa medicinas; veure morir las mares als fillets per no tenir un tros de pa qui 'ls salvaria, l' espós á la esposa, no tenir vehí á qui demanar ajuda per que 'l vehí s' está morint; passar avuy tan gran tribulació y passarla demá y un altre dia y un altre, y patir sens 'esperança, sens més consol que 'l de cumplir la lley de Deu y dels homes, cuan per' acabar la pena n' hi havia prou ab una paraula sola, axó, Gironins, és lo qu' admirem tots, axó lo qu' us fá en aquest segle 'ls fills més braus y estimats de la terra catalana. Lo primer tots ho fariam, tots ho havem fet; que 'l exemple vostre sia poderós impuls perque tots fem lo segon sempre que l' estranger escometia la patria dels Catalans!

De familias pobres casi no 'n quedava cap; la miseria, la fam las havia anat portant al cementiri; ab las qu' avans se deyan ricas es ben segur que 'l més mesquinet de fora no s' hi hauria baratat. A mitx octubre 's desencadenaren los horrors de la fam; dias després s' acabaren los cavalls, s' acabaren los gats, las ratas, tot menys lo blat, y cuan un pagés entrava pá, gallinas, ous, tabaco, ví ó altres queviures s' en donava cualsevol preu. Per falta de assistiment feridas y malalties se feyan casi totas de mort, tant qu' en lo mes d' octubre moriren als hospitals 793 personas y en novembre 1,378 sols en los hospitals militars. Per augmentar tant condol l' enemich volgué privar als sitiats del curt repos de la nit, y á dos cuarts d' onze del vespre 's posava á bombejar tirant una bomba hora per hora fins á la matinada. Los fossos overts en las plaças y carrers, las casas enderrocadas donavan á la ciutat un aspecte de desolació que esfereía; pels carrers se veyan morts, no 's trobava cap dona prenyada, y era

tanta la corrupció de l' ayre, que 'ls fruits no maduravan y las plantas se morian. Los tristos jorns de la tardó freda y humida eran digne accompanyament de tan inmensa desventura.

Y per axó soldats y paisans, no esperant já 'l dia de la victoria mes sí 'l dia del combat, encara treballan en las fortificacions y fan foch als enemichs de la trinxera; encara en lo magatzem de pólvora qu' hi havia aprop del fort del Condestable 29 homes, menats per un subtinent del batalló de Manresa, fan fugir á 300 que 'l dia 23 de novembre 'ls embestexan; encara, acavada tota la roba, acudian á las cortinas dels balcones pera fer sachs y umplirlos de terra; encara cuan lo marescal Augereau, desenganyat de que N' Alvarez admetés los seus parlaments, als diu en proclamas en catalá, castellá y francés que fessin capitular al Governador pus d' altre modo entraria en la Ciutat á foch y á sang sens respectar á donas ni criaturas, més y més paisans y soldats, valdament muyra tothom, fan ferm propósit de may rendirse. ¡Ah! si des lo cel vehuen llur fermesa 'l gran rey En Pere y 'l pros cavaller En Ramon Folch y tots los fills d' esta terra qui tantas vegadas combateren al francés des las gloriosas murallas de Girona, sens dubte que son ells qui pregan á Deu per la ciutat valenta y malestruga, y sens dubte també qu' en mitx de la benaventurança que 'ls haurá donat la misericordia de Deu, encara sent llur esperit com escalfat alé de patriótica gaubansa al mirar que 'ls francesos d' En Napoleon són rebuts á Girona com ho foren los francesos d' En Lluís XIV y d' En Felip l' Ardit.

N' Alvarez, digne cabdill d' aquella gent, no pot sentir parlar sisquera de capitulació; las febras que pateix des lo mes de setembre y més que las febras los afanys y 'l torment de son esperit han fet fugir de sa cara la dolcesa y 'l afable sonriu que des los primers dias li conquestaren l' amor del Gironins y qu' eran vera mostra de la tendresa y bondat del seu cor; mes no han pogut véncer ni doblegar sa resolució. Si 'n feu de provaturas lo marescal perque aceptés sas proposicions ó las escoltés al menys! Missatges pera baratar presoners, parlamentaris de la més alta graduació qui s' entornaren tots sens poder passar de las avançadas; plechs dexats prop de la ciutat ó enviats per espanyols presoners, per frares ó per paisans, tot ho empleá pera reduhir al Governador á entrar en parlament. Feu proposicions, amenassá després, suplicá al fi; prometé consentir en cuant se li proposés, mes tot en vá. « Rendirnos, may! » era sempre la

resposta de N' Alvarez, y sens descoratjarse pel darrer missatge d' En Blake resolué ab la Junta enviar un correu á la Central del regne esposantli la trista situació de la ciutat y demanant que fos donada á n' aquell general l' ordre d' anar á tota costa á son socós. En la nit del 13 de novembre pogué sortir lo correu cap á Sevilla, oferintli la Junta un' unsa per cada hora qu' adelantés en l' anada y la tornada. Ferm N' Alvarez lo matex ara que 'ls primers dias del siti, per' ell no hi havia bretxas overtas, ni fam ni peste en la ciutat: posada sa confiança en Deu, clavat lo pensament en la seva obligació, s' hauria vist tot sol en mitx de Girona enderrocada y no s' hauria rendit pas. Cap nova per dolenta que fos era prou per' alterar la seva severitat, y cuan á mitx novembre va saver que set oficials de tropa, flachs d' esperit, s' en havian anat al camp francés, vençuts per la fam y la fadiga: « Millor, digué, 'ls cobarts nos farian nosa per defensar la ciutat! » Sa noble enteresa no volia creure que ningú fugís del lloch senyalat; sabia per esperiencia que tothom se faria matar sans recular un pas; mes si pel temps transcorregut des las darreras embestidas, pels torments que tothom patia haguessin perdut los cors las forças qu' avans tenian, per si n' hi havia de flachs entremix dels animosos dictá en 19 de novembre la següent disposició que fou llegida als soldats per tres dias consecutius á l' hora de parada y á la llista de la tarda:

« Sápigán las tropas qui defensan las bretxas, fosos y otras obras de la primera ratlla, deya 'l Governador, que las qui cubrexan los segons fossos y l' artilleria dels carrers tenen ordre de fer foch contra cualsevol qui vinga de las primeras y axis succesivament, sia francés ó espanyol, pus enemich es tothom qui fuig de son lloch. »

Y á tot axó 'ls Imperials no 's movian de llurs acampaments ni sortian de la trinxera ab desesperació dels de la ciutat qui poch á poch se sentian morir: lleons engaviats desitjavan la lluyta que podia donarlos la mort dels braus ó la victoria; mes lo francés, incert de véncer, no volia tornar á aquellas bretxas en que tants dels seus hi jeyan. Solsament á la nit s' hi acostavan pera tirar dins la ciutat plechs de proclamas ab promesas unas voltas, ab amenassas otras; de dia feyan molt foch de fusell, de nit enjegavan bombas. Y moltas mes que de costum ne tiraren la nit avans de Sant Narcís y la matinata de la festa, com si volguesin fer salva per la diada del sant pastor qui en la terra mená anyells y des lo cel menava soldats.

També Girona dexá aquell dia son mantell de dol, y per' honrar á son cabdill y patró s' endiumentjá ¡la pobreta! y volgué per un' hora oblidar los seus greus mals. De firas no s' en resá, y axo que n' hi havia molts qui haurian mercat moltes cosas; mes arrivada l' hora de la professó 's feu lo matex qu' en temps de pau. Encara que des lo turó de Monjuich enfilavan los enemichs ab descárregas de fusell los carrers per ahont passava, tothom sortí per las portas, y la professó ab tardá y magestuós pas feu tot son curs: los cavallers tragueren las grans casacas, los menestrals y pagesos los gambetos dels diumenges y diadas, y 'ls militars dexaren llurs empolsats trajos de guerra pera posarse 'l vistós y daurat vestit de gala. Cuatre ó cinch voltas s' observá que la professó 's trencava, que la gent de las portas corria al mitx del carrer, y que ab dos ó tres de la professó aplegavan alguna cosa de terra y entravan tots desseguida en la botiga més prop. Méntres tant un' hacha qui cremava ajeguda á terra s' anava poch á poch apagant, y feya bé: testimoni de fè en aquest mon, lo qui avans la portava, ferit per una bala enemiga, pot ser donava ja en lo cel testimoni més alt devant de Deu. Y la professó tornava á caminar, y 'ls capellans passavan, y se sentia ja clara la música del piquet, y venia la santa imatge sota tálam, y tothom ab més amor y fé que may s' ajonollava demanant al bon pastor que, com feu tantas vegadas, deslliurés s' aymada ciutat de la furia dels enemichs, de la fam y de las malalties.

Catalunya y tota Espanya assistian conmogudas á la defensa de la heróica ciutat. La Junta Central, per falla d' altre socós, premiá als Gironins ab iguals mercés qu' als valents ciutadans de Saragoça y doná á N' Alvarez lo grau de tinent general y al senyor Bisbe la gran creu de Cárles III; l' asamblea de aquexa ordre de cavallers enviá 40,000 duros pera la defensa, y per tot ahont l' enemich no trepitjava 's feyan suscripcions per' ajudarla. A Catalunya, empero, l' entusiasme no tenia ja frè; no hi havia catalá que no s' avergonyís al pensar que feya set mesos que 'ls estrangers combatian una ciutat d' aquesta terra y qu' encara no havia caigut dessobre d' ells tot Catalunya. La pérdua de Girona s' hauria considerat com la pérdua del honor catalá, y un sol crit se sentia des las conglassadas singleras del Pirineo fins á la plana garrida de Valencia: Salvem á Girona! La Junta del Principat també havia enviat á Sevilla un deputat pera demanar ausili en pró dels Gironins; mes sens esperar resposta y

conformantse al bon usatge d' aquesta terra, més seguit avans qu' ara, de tractar y buscar remey á lo de casa dins de casa, 's reuni á Manresa 'l dia 20 de novembre ab altres deputats de tots los pobles. Convensut ja tothom de que l' ecsércit sol no era prou pera deslliurar á Girona, altra volta s' acullí la primitiva idea d' axecar lo paisanatje y portar lo Principat en pés als camps del Ampurdá. « Catalans, va dir la Junta; jamay com ara l' immortal ciutat ha clamat ab més esfors en mitx de sas afliccions lo socós de sos compatricis..., y si algú hi ha qui preferesca sas comoditats á la llibertat de Girona y á la salvació de la patria tota, que sia pera sempre esborrat de la llista dels vertaders catalans. » Tot lo jovent corregué á las armas; fou decretat un enmatlleu de mes de 4 milions de lliuras, y á Vich se comensá á reunir un gros comboy per' anar cap á Girona.

La nova d' aquestos fets arribada á la heróica ciutat lo dia 24 de novembre cuan eran més greus los horrors de la fam y de las malalties, fou raig d' esperança pels tristos cors dels Gironins. Pel matex temps N' Augereau qui tot ho savia, resolué tornar á apretar lo siti y embestir altra volta la ciutat pera guanyarla avans la vinguda del socós; y cuan des las murallas veyan los de dins que l' enemich alsava novas baterias pel cantó de Sant Francisco y la Mercé y anavan los regimens d' una part á l' altra manifestant aquell desusat mohiment novas operacions de guerra, y cuan lo dia 2 de decembre rompé 'l foch ab tots sos canons ; Gracias á Deu! fou l' esclamació de tots los Gironins. Si Nostre-Senyor ho vol ara morirem com braus!

Mes ¡ay! 'l cor los enganyava, y ni 'l consol de lluytar per' ells quedava: també 'l blat dels magatzems s' acabá, y manant la Junta recullir lo poch que 'ls ciutadans ne tenian d' aquest modo s' en reuní per sis dias mes; las bombas havian enderrocat un gran tros de muralla y ab ella cinch casas de tres ó quatre pisos de la plaça de las Cols, ovrint un' altra bretxa de mes de 30 canas d' ampla; la pólvora era de cada dia més escassa; pels carres queya com una pluja de balas de fusell causant moltas desgracias, y 'ls porxos de las plassas del Ví y de las Cols y 'ls del carrer de la Esparteria estavan plens de malalts sens alberch ahont recullirse. Girona era 'l ver espectacle de la desolació.

Lo matex dia 2 la divisió italiana ocupá 'l carrer del Carme y s' hi establí darrera fortas barricadas; també entrá en lo fossar del Rey, y des aquellas casas y 'l rabal de la Rutlla feu viu foch de fusell als

baluarts y al pont de Sant Francisco; 'ls forts y las murallas li respingueren ab tot lo vigor que l' escassés de pólvora permetia, y li causaren molt dany.

L' endemá descobriren los Imperials las novas baterias, y des lo rabal de la Rutlla avançaren una paralela cap á la muralla del Carme, al matex temps que 's disposavan á embestir també per la part del plá. Llavors los Gironins hagueren de fer pel cantó dels portals del Carme y del Areny eguals treballs que 'ls fets per la part de Sant Pere; bastiren nous murallots ab botas y sachs de terra en los baluarts atacats, ovriren fossos pels carrers y féren barricadas, sens dexar per axó de treballar y defensar la part de dalt, ahont axecava l' enemich una nova bateria á la casa del Barquer.

Áxis passaren tres dias, tres anys pels 'pobres sitiats qui ni siquera podian ja soterrar á fora llurs difunts. En la nit del 6 fortas columnas rodejaren los forts de la montanya per' impedir que ningú d' ells surtis en ausili del fortí de la Ciutat qu' era 'l principalment embestit; confiada sa defensa á catorce homes menats per un tinent del segon batalló de Barcelona, 's bateren com lleons encara que tots ells estavan famulenchs y malaltissos; enderrocada la porta y 'l rexeat, escalada la muralla, uns cuants, tirantse daltabax, pogueren refugiarse en lo fort del Condestable, méntres los altres queyan degollats dessobre 'ls canons y 'ls francesos ab gran estrépit de clarins y tabals donavan viscas á llur emperador. Y no pará aquí la pérdua: las casas boranas á la torre Gironella ahont hi havia las nostras avançadas foren també embestidas y ocupadas pels alamanys aquella matexa nit, quedant áxis rompuda la comunicació dels forts ab la ciutat.

L' endemá dematí la victoria tingué encara pels Gironins son darrer sonriu: un destacament de cent vint homes sortí pel portal de Socós portant cuatracentas raccions á la tropa dels forts qui havia quedat sens queviures; descarragadas en lo del Condestable, 'l destacament embestí 'l fortí de la Ciutat, perdut lo dia avans, y ab impuls irresistible guanyá las primeras fortificacions; ja 'ls de dins comensavan á tirarse daltabax de la muralla pera lliurarse de la mort, cuan arrivá depressa de las casas del Carme un refors d' italians, y 'ls nostres tingueren que retirar á la ciutat havent perdut 35 homes. Des aquell moment tot foren desditxas dessobre desditxas: los vinticuatre homes qui defensavan lo fort del Capítol l' abandonaren sens fer resistencia al veurel atacat, y lo matex féren los cuarantavuit qu' hi havia en lo

Calvari sens sisquera clavar los dos canons que tenian, qui després nos causaren forsa mal; l' enemich començá á minar la torre Girolla, y estavan á pun de desplomarse alguns panys de muralla.

Lo Governador maná fer las obras necessarias perque en cas de pérdre tots los forts, incomunicats ab la ciutat, y d' haver d' abandonar los baluarts de la Mercé y Sant Francisco per ells dominats, quedás l' enemich sens poder entrar dins los carrers, y disposá també que 'l comandant del fort del Calvari que l' havia desamparat sens combatre, servis com soldat ras en lo del Condestable. Aquest fou son darrer acte de comandament: de molt temps sostenia son ánima fera lluyta ab la malaltia de son cos, minat per las febras y las penas del siti; 'ls qui de prop lo veyan, los qui ab ell vivian molt bé conexian que poch á poch s' anava morint; los metjes volian que confiés á un altre una part al menys de sos afers y travalls; mes ell no ho volgué may. Al últim, empero, caigué com cau l' alsina batuda per la destreal dels llenyaters horas y horas: caigué d' un cop, y axís com l' arbre sobirá del bosch dexa al caure sens amparo á tots los ausellets y plansons per son fullam resguardats del torch y de las glassadas, la noticia de que N' Alvarez s' estava morint esglayá 'l cor de tothom. Y no de por del enemich ¡nom de Deu! de por sí de no trovar qui 'ls menés á la mort ó á la victoria com estavan certs que N' Alvarez ho hauria fet. Y en efecte, no 'l trovaren!

Lo dia 9 de decembre 'l Governador, estant allitat y de greu perill sens haver volgut may mudarse de casa per mes que las bombas casi no hi havian dexat altra cambra que la seva, rebé 'ls Sagraments ab la devoció de qui tenia per costum combregar cada vuit dias, y llavors consentí per fi en entregar lo comandament de la ciutat al tinent de Rey En Juliá de Bolivar.

Lo dia avans un parlamentari enemich se presentá al peu del baluart de Sant Francisco oferint una capitulació honrosa; mes despedit com sempre sens donarli entrada, l' endemá, 'l matex dia en que fou N' Alvarez combregat, comensá 'l francés lo foch ab vintitres baterias y 'ls canons del Calvari y del Capítol contra 'ls baluarts de Sant Pere, de Sant Francisco y de la Mercé y las bretxas de Santa Lluçia, de Sant Cristófol y dels Alamanys, agafant molts d' aquestos punts del dret y del invers, de modo que no hi havia marlet que tingués ferm, ni barricada de botas y sachs que no fos deseguida enderrocada. Set ó vuit bombas hi havia sempre en l' ayre, y negra fumera y enlluern-

nadoras flamaradas anavan cuvrint á la ciutat desdixada. Tremolava la terra, bramava 'l incendi aquí y allí. Fortas columnas, apoyadas en las trinxeras y en las ruinas de la Rutlla y del Carme, feyan sens parar descárregas contra las murallas, d' ahont també surtia, donant fi á la pólvora y municions, mortífera alenada de canons y fusells. Mes entre 10 y 11 del matí, 'l Governador nou qui rebia noticias dels comandans dels llochs atacats dihentli 'ls estragos causats per las baterias enemigas, qui no podia enviarhi 'ls reforsos de soldats y treballadors que li demanavan, y qui tampoch podia socorre ab queviures als forts, reuní la Junta militar pera conexas son parer en situació tan desesperada. Tristas foren las novas que donaren los comandans d' artillería y d' ingeníers y 'ls capitans de la guarnició: digué 'l primer que tots los seus fochs, molt disminuïts per falla de brassos y canons, pus mols eran desmuntats, y per l' escassés de municions, quedavan del tot dominats per las baterias enemigas; lo segon esplicá 'ls danys que rebian las fortificacions y 'ls que rebrian tantost hagués entrat l' enemich en lo fort del Condestable. Digué que per falla de treballadors y de barriis y sachs no 's podian fer obras novas, que 'l pany de muralla de Santa Llucia cauria l' endemá y que la mina de la torre Gironella podria ser volada al cap de dos dias, y proposá que no podent ser defensada la primera ratlla 's retiresin los Gironins á las fortificacions de la segona, axó es darrera 'ls fossos y barricadas dels carrers. Los capitans de tropa y miquelets digueren que la poqedat d' aliments havia aflaquit á la gent y que tenian mes de 2,000 homes malalts y ferits. No eran tans los qui quedavan bons pera lluytar y tots ells estavan de servey, sent per tant imposible 'l reforçar los punts qui flaquejavan. Altra volta s' havia recullit lo blat de las casas, y sols s' en pogué reunir pera tres dias; las drogas y medicinas s' havian acabat enterament. Tot axó fou dit á la Junta; pero refiantse tothom del socós promés, se resolgué continuar la defensa y enviar un comboy als forts.

Aquella tarda l' enemich intimá la rendició al del Condestable y al dels Caputxins; mes llurs comandants, encara que sens queviures y ab la gent delmada y ab las murallas overtas, respongueren que jamay arriarian la bandera méntres la ciutat la mantingués enlayrada. Darrer acte de llealtat y bravesa en aquell siti que tants en va veure!

Tot lo dia retroná 'l canó; passá la nit trista y anguniosa no parant may las escopetadas, y vingué 'l dia 10 de decembre, dia de

malestruga recordança pera tots los fills de Girona, pera tots los cors catalans. Més matiné que l' auba l' enemich rompé 'l foch ab tots los seus inginys, y la ciutat, com lleó mal ferit qui estés á terra sols de tant en tant respon ab incerta grapada á las llansadas dels cassadors esparugits encara, feya sentir molt á poch á poch sas canonadas; darrereras canonadas qu' encara ressonan á las orellas dels catalans com las darrereras veus del heroisme!

Lo campanar de Santa Lluçia caigué enderrocat al fosso; centinellas no n' hi podia haver cap, pus totes al instant morian; ja uns cuants tiradors francesos havian pujat per la bretxa antiga d' aquell punt, y 'l comandant demanava un refors que ningú li podia donar. Allavors En Juliá de Bolivar reuní altra volta la Junta militar, y cuan afectats los cabdills ab tan tristas novas donavan ordres, encara que sens gran resolució, pera seguir la defensa, arrivá un propi ab plechs de la Junta de Catalunya. Per llur contingut se conexia clarament no ser cosa d' horas ni de pochs dias com en la ciutat se creya l' arribada de la host catalana, que no era empresa fácil, per mes que l' entussiasme fos gran, axecar en somatent tota la terra y donar al paisanatje una mica d' organizació guerrera; tals novas glassaren la sang dels militars; desseguida parlaren tots de capitulació, y sens esperar, com alguns volian, que tornés l' enemich á fer proposicions per' acceptarlas ni que fos portat als forts lo comboy qu' estava ja preparat en lo portal del Socós, enviaren de parlament al camp francés al brigadier Fournás. Pará 'l foch tantost hagué arribat lo brigadier al rabal de la Rutlla; á las duas de la mitxdiada torná á la ciutat dihent que 'l marescal donaria un' hora de temps per' estendre la capitulació, y méntres ell anava altra volta al camp francés portanthi l' acceptació de la Junta militar, aquesta convocá la general pera donarli part del greu perill que la ciutat corria y de la resolució presa. Ab gran disgust ho sentiren los cavallers y 'ls prohoms dels gremis, y ab racansa del ánima hi donaren llur consentiment, rendintse á las fortas rahons expressadas pels militars: mes encara al anarsen deyan los uns als altres ab cara de tristor y veu de greu enutx. « Si 'l general estés bó res d' axó succehiria! » — Ay! lo matex hauria succehit, á no ser fent de Girona horrible pilot de cendra y pols repastat ab la sang de tots sos fills, y Deu sens dubte volgué estalviar al pros, al fael general lo dolor greu y punyent de ser ell qui firmés l' entrega de la ciutat. Girona, humanament parlant, sensa municions, sensa viandas, overta á la furia enemiga, no tenia ja defensa,

y d' axó s' en convenser en un poch los prohoms de seny y 'ls repòsats cavallers tantost, aprofitant la suspensió del foc, hagueren fet lo tom de las fumajantas ruinas qu' eran avans fortificacions y murallas.

Des aquell instant tot fou resolt y acabat en pocas horas; á las cinch torná á la ciutat lo parlament ab un brigadier francés nomenat Rey, y la Junta general, reunida altra volta en mitx de la confusió que sol acompanyar á tals actes cuan han de ferse depressa, y sobre tot cuan los pensaments son tant diferents com succehia en aquell cas, estengué á las set del vespre 'l contracte segons las instruccions que 'l francés portava, instruccions un tant severas pera la guarnició, mes dignas y honrosas pera tothom. Tots los paisans quedavan lliures, y llur hisenda havia de ser respectada; 'ls militars espanyols, estrangers y fins los desertors de la host imperial, eran tinguts per presoners de guerra, y serian enviats á França ab promesa de ser los primers canbiats cuan volgués lo govern d' Espanya; la vera Religió quedava amparada; las tropas francesas havian d' acuartelarse sens allotjarse per las casas; tots los papers y documents de Govern havian de conservar-se á ca-la-ciutat; los empleats en lo ram administratiu de guerra eran considerats com paisans, y lo matex tota la clerecía, sent per tant lliures de quedarse en la ciutat ó partir fora.

Vingué la nit que fou molt trista, pot 'ser més trista que la pasada qui ho fou tant. No 's sentia ja l' espàtech de las balas ni 'l terrabastall de las bombas, y regnava en la ciutat la quietut d' un cementiri; ningú anava pels carrers; la tropa estava en son lloch, los ciutadans tancats á casa, tothom parlant del fet del dia ab enutx los mes, ab templansa 'ls menys, pero tement uns y altres lo sol de l' endemá que 'ls portaria lo que tant aborrian: la dominació dels estrangers. De prompte 's sentiren grans descárregas y crits de guerra pel cantó del Ter, y tots los cors féren un salt, d' alegria 'ls uns, de temensa 'ls altres. En los darrers dias del siti uns cuants valents havian volgut surtir de la ciutat, y rompent lo cordó francés arribar á la montanya ó morir al menys en lo camp com bons soldats. « La nostra obligació es morir aqui y en lloch mes, » fou lo que N' Alvarez digué al tenir nova d' aquell propòsit, y sas enérgicas paraulas y sas bonas disposicions tancaren á tots la boca y detingueren fins als més ardits; pero allitat lo cabdill, tractada ya la capitulació, y no volent ells rendirse havian surtit per la poterna del baluart de Figuerola.

Cuatrecents homes eran, menats per un capitá del batalló de Barcelona; devant anavan vint cavallers de Sant Narcís, y entr' ells hi havia molts paisans, frares y donas, aymant ans que 'l jou del estranger corre lo risch de la perillosa embestida. Ya havian arribat al riu y ja 'l passavan, cuan l' enemich qui tenia en aquell punt moltes forças, los sentí y caigué dessobre d' ells; entre las tenebras de la nit, al mitx del aigua, bufant la tramontana, lluytaren furiosament uns cuants minuts; després tot torná á quedar en quietut: méntre 'ls uns entravan altra volta en la ciutat, lo riu s' enduya cap á vall molts morts y ferits, y altres traspasant los batallons francesos prenian corrent per la serra 'l camí de Tayalá.

A las set del matí de l' endemá 11 de decembre, En Blay de Fournás arribá á la ciutat venint de Fornells y portant firmada pel marescal la capitulació y 'ls articles que s' hi havian afegit, dihent en substancia lo qu' avans havem espressat. Poch després la nostra gent surtí dels forts, y á las vuit tota la guarnició apte pera dur lo fusell estava formada en la plaça de las Cols ab sas banderas y cavalls; lo brigadier Rey entrá ab sos ajudans y un destacament de tropa per' apoderarse dels portals del Areny, de França y del Socós, y fet que fou 'l coronel de Borbon qui manava als espanyols, doná la senyal de marxa. ¡Dolorós instant! Llágrimas de foch corrian per las secas y torradas galtas dels minyons al partir dels llochs regats ab la sang dels companys y tantas voltas ab la seva propia; per' ells lo que miravan com vergonya d' un dia soterrava per sempre las glorias en la gegantina lluyta conquestadas, y oficial hi hagué de blanchs bigotis qui sanglotant com un noy rompé sa espasa. La poca gent qui havia surtit á veure 'ls marxar, sentia 'l pit garrotat de rabia y llástima, y las donas per las botigas y balcons ploravan com Madalenas. Aneu en nom de Deu! cridaren moltas, y eix crit repetí y repetiré l' historia qui no es tan ingrata com en son desconort ells pensavan. Aneu en nom de Deu, lleal guerrer! diu encara quiscuna volta que 'ls anys arrevasan al nostre afectuós respecte un d' aquells braus qui en mitx de nosaltres viuhén.

Dels 5723 homes qui formavan la primitiva guarnició sols ne quedavan 2008; dels 3648 qui en diferentas ocasions la reforçaren n' hi havian de vius 2240; en los hospitals y cuartels jeyan uns 2000 malalts y ferits, y com los convalents volguerén de totas passadas seguir la sort de llurs companys, foren uns 3000 homes los qui sor-

tiren á dos cuarts de nou pel portal del Areny y desfilaren devant l' escsércit francés, arrenclarat en batalla en lo camp del baluart de Sant Francisco. Cuan los soldats vells del Imperi veyan passar aquell grapat d' homes flachs, esgrogoits y malaltissos no 's savian avenir de qu' haguessin estat ells qui 'ls detingueren dias y dias al peu d' aquellas pobres murallas, y 'ls qui 'ls féren perdre mes de 20.000 companyons. Los espanyols dexaren los fusells y cavalls á l' esplanada, mes los oficials conservaren l' espasa, y tots prengueren lo camí de Sarriá; dos dias després arrivaren á França, y allí 'ls seguiren aviat los capitans y soldats qui per malaltia ó altres motius s' havian quedat á la ciutat.

Lo general Amey qui en lo mes de novembre havia reemplassat á n' En Verdier, arrivá després ab un regiment; posá guardias á las eglesias perquè 'ls soldats no las profanessin, y feu corre patrullas pel carrers pera impedir robos y morts. A mitx dia Girona qui portava dol de 4000 ciutadans y qu' era vera imatge del desconort, vegi entrar á cavall al duch de Castiglioni ab tot son estat major. Las divisions sitiadoras, sens passar molts los portals, s' en anaren á guerrear á varios punts de Catalunya.

Axís acabá 'l siti de Girona. Lo brigadier Minali per qui havem sapigut molts de las novas militars aquí contadas, diu en son llibre y dona rahons pera provarho que Girona hauria pogut ser socorreguda á temps, y que ab més decisió per part del escsércit de fora y del seu general s' hauria salvat del jou francés. Pot ser sia cert lo que diu l' inteligent ingenier qui defensá á Girona; mes no oblidem l' estat en que havia de troverse l' escsércit després de las tristas jornadas de Llinás, Molins de Rey y Valls; pensem en quant dificil y cosa llarga es portar al paisanatje á lluytar molt lluny de sa casa per més bona voluntat qu' hi hagi; recordemnos de las provaturas que 's féren pera ficar comboys á la ciutat, y creyem tots, devant la tomba de tants mártirs de l' independencia qu' ara gosem, que si 'ls de dins portaren son abnegació fins á lo més alt del heroisme, també 'ls de fora 's conduhiren com valents y bons.

Pensava 'l francés, y no s' equivocava, que 'ls frares havian sigut á Girona, com ho eran per tota Espanya, poderós element de la lluyta nacional, y pera venjarse de lo que als nostres ulls es lo més preuhat joyell de la gloria que 'ls rodeja, passá per dessobre lo tractat, y pochs dias avans de Nadal á mitja nit los feu portar tots á França preso-

ners. Entra mitx d' ells hi anava N' Alvarez; després de combatre y véncer lo rigor de la malaltia, en la nit del 21, estant encara convalescent, fou menat á Figueras, á Perpinyá y á Narbona, patint força maltractes. En la darrera ciutat, lo dia 9 de janer del any 1810, 'l separaren del ajudant y assistent qui l' acompanyavan, y sol lo portaren altra volta al castell de Figueras, ahont fou tancat en fosca y trista cambra. Héroe de resignació com ho havia sigut de fortaleza allí morí 'l dia 22 de janer, dihuen que de macsinas ó garrot que sos fellows escarcellers li donaren. L' endemá fou portat á la fossa nú, amortallat ab un llansol y dessobre un bayart que portavan dos soldats. Al sortir de la iglesia cap al cementiri volgueren los soldats arrevassar lo llansol qui tapava 'l cadavre; mes lo vicari de Figueras qui l' acompanyava ab la creu, indignat al veure tanta cruesa, cridá: « ¿Qu' es axó? fins las feras respectan los difunts, y si li trayeu 'l llansol jo 'l taparé ab la capa pluvial. » Enterrat en lo cementiri de la vila ara dorm lo só dels pros dins vas de marbre en la capella del sant patró de Girona. N' Alvarez de qui es pot dir en bona veritat qu' era altiu en la guerra y dols en la pau, fou altra prova de que en las grans ocasions de la vida més qu' extraordinari inginy, més que meravellós talent val la força de carácter y la fortaleza de l' ánima: ell fou, nó l' últim valent de nostra terra, pues que de valents, gracias á Deu, n' hi haurá méntres la illumini y escalfi l' esplendent sol del mitxdia, pero sí un dels darrers homes ab los quals sembla estar renyit la nostre temps de dubtes y de incertitut en tot; ell tingué la fè qui escalfa, qui no 's doblega ni 's trenca, la fè qui transporta montanyas, y per axó cumplí ab heroisme son obligació y ha dexat en l' historia recort immortal. Si alguna volta us ajonolleu á la capella ahont jehuan lo mártir de la Religió y 'l mártir de la patria, 'l sant y 'l guerrer, després de demanar al sant que sia advocat per l' eternal repós del qui fou son lloctinent, ¡ah! pregueuli qu' en aquesta terra tornem á tenir tots lo que N' Alvarez tingué: pensaments lleals y cor sencer.

Y aquí fineix aquesta historia: si 'ls francesos entraren en la capital del Ampurdá, si 'ls Gironíns capitularen no fou pels mil homes qui 'ls embestiren, ni per las trenta nou baterias qui contr' ells féren prop de cent mil tirs entre balas y bombas; no fou tampoch per ha-

ver perdut los forts ni per haver caigut las murallas : foren solsament la fam y la falla de municions (los enemichs matexos hò confessaren) las qui rendiren la ciutat ; sens ellas cada carrer hauria sigut un camp de lluyta , cada casa una ciutadela , y Deu sab si á n' als francesos los hauria reixit la batalla . Sublim y heroich episodi de la moderna apopeya espanyola la valensa y força d' ánima d' aquells ciutadans y guerrers viurá en lo cor de tots los nats méntres durin los segles , y será sempre profitós ecsemple y gloriós simbells dels pobles amenassats per conqueridors estrangers . Sia pera tots nosaltres lo recort de Girona y son martiri penyora qui 'ns obligui á la fe en Deu y á l' amor á Catalunya .

